

16. Tiistaina 6 päivänä maaliskuuta 1990

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Toinen käsittely:

1) Ehdotukset laiksi Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta ja eräiksi muiksi tasavallan presidentin vaalitavan muuttamista ja eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskeviksi laeiksi 498

Hallituksen esitys n:o 232/1988 vp.
Lakialoitteet n:ot 1 ja 2/1987 vp. sekä 3 ja 23/1989 vp.

Toivomusaloitteet n:ot 8 ja 11/1987 vp. sekä 13 ja 14/1988 vp.

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 10/1989 vp.

Suuren valiokunnan mietintö n:o 6

Ainoa käsittely:

2) Valtioneuvoston päätös 21 päivältä joulukuuta 1989 kananmunien haudontojen rajoittamisesta 531

Sanottu päätös (VNP n:o 6/1989 vp.)
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 2

Esitellään:

3) Hallituksen esitys n:o 15 riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskeviksi laisäädännöksi „

4) Hallituksen esitys n:o 16 laiksi oikeudenkäymiskaaren sekä eräiden muiden lakien tiedoksiantoa riita-asioissa koskevien säännösten muuttamisesta 533

5) Hallituksen esitys n:o 17 laiksi maatalouden investointivarauslain 4 §:n muuttamisesta „

6) Hallituksen esitys n:o 20 laiksi työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta „

7) Ed. P. Lahtisen lakialoite n:o 10 laeiksi kilpailunrajoituksista annetun lain ja liikevaihtoverolain muuttamisesta „

8) Ed. Helteen ym. lakialoite n:o 11 laiksi asuntotuotantolain 15 f §:n muuttamisesta 537

9) Ed. Laineen ym. lakialoite n:o 12 laiksi indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta 538

10) Ed. Alarannan ym. lakialoite n:o 13 laiksi maatalousyrittäjän lomituspalveluista annetun lain 9 a §:n muuttamisesta 539

11) Ed. Pohjolan ym. lakialoite n:o 14 laiksi rikoslain 23 luvun 2 §:n muuttamisesta „

Puhetta johtaa puhemies Sorsa.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Ala-Harja, Alaranta, Backman, Björkstrand, Hacklin, Hietala, Hurskainen-

Leppänen, Kietäväinen, Koistinen, Kärhä, Laitinen, P. Leppänen, U. Leppänen, Louvo, Nieminen, Nordman, Paasio, Perho, Pohjola, Rantanen, Riihijärvi, J. Roos, Sasi, Savela, Skinnari, Stenius-Kaukonen, Taina, Törnqvist, Uitto ja Väistö.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuu ed. Törnqvist.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden takia edustajat Backman, P. Leppänen ja Nieminen, virkatehtävien vuoksi ed. Paasio sekä yksityisasioiden takia edustajat Hacklin, Riihijärvi, J. Roos, Taina ja Törnqvist, kuluvan maaliskuun 8 päivään virkatehtävien vuoksi edustajat Ala-Harja, Hurskainen-Leppänen, Nordman ja Väistö, 9 päivään virkatehtävien takia edustajat Koistinen, Kärhä, Louvo, Pohjola, Rantanen, Sasi, Skinnari, Stenius-Kaukonen ja Uitto sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Alaranta, Kietäväinen, Laitinen ja Savela sekä 14 päivään yksityisasioiden takia ed. Hietala.

Uusi hallituksen esitys

Puhemies: Ilmoitetaan, että tasavallan presidentin kirjelmän ohella kuluvan maaliskuun 2 päivästä on eduskunnalle saapunut hallituksen esitys n:o 21, joka nyt on edustajille jaettu.

Eduskunnan tietoon saatettu valtioneuvoston päätös

Puhemies: Ilmoitetaan, että 29 päivänä kesäkuuta 1979 annetun vientitalutuslain 22 §:ssä säädettyssä tarkoituksessa on eduskunnalle, puhemiehelle osoitettuna, saapunut sanotun lain nojalla 22 päivänä helmikuuta 1990 annettu

Valtioneuvoston päätös selluloosasta suoritettavasta vientitalutuksesta annetun valtioneuvoston päätöksen kumoamisesta.

Tämä valtioneuvoston päätös on nyt saatettu eduskunnan tietoon jakamalla se edustajille.

Kirjalliset kysymykset

Puhemies: Ilmoitetaan, että eduskunnalle on, puhemiehelle osoitettuna, saapunut vastaus kirjalliseen kysymykseen n:o 6. Tämä kysymys vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Valiokuntien jäsenet

Puhemies: Ilmoitetaan, että valiokunta-paikkojen järjestelyä varten pyytää ed. Elo vapautusta perustuslakivaliokunnan varajäsenyydestä. Puhemiesneuvosto puoltaa anomusta.

Anomukseen suostutaan.

Puhemies: Ilmoitetaan, että perustuslakivaliokunnan täydennysvaali toimitetaan ensi perjantaina maaliskuun 9 päivänä pidettävässä täysistunnossa. Ehdokaslistat täydennysvaalia varten on vaalisäännön 19 §:n mukaan jätettävä keskuskansliaan viimeistään mainittuna perjantaina kello 10.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Ehdotukset laiksi Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta ja eräiksi muiksi tasavallan presidentin vaalitavan muuttamista ja eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskeviksi laeiksi

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 232/1988 vp.

Lakialoitteet n:ot 1 ja 2/1987 vp. sekä 3 ja 23/1989 vp.

Toivomusaloitteet n:ot 8 ja 11/1987 vp.

sekä 13 ja 14/1988 vp.

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 10/1989 vp.

Suuren valiokunnan mietintö n:o 6

Puhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 6. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sitten ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu asiasta keskeytettiin viime helmikuun 23 päivän täysistunnossa. Ed. Pokan ed. Anttilan kannattamana ja ed. Joutsensaaren ed. Aittoniemen kannattamana käsittelyn pohjasta tekemät ehdotukset otetaan nyt huomioon.

Yleiskeskustelu jatkuu:

Ed. Jansson: Herr talman! Under ärendets första behandling pekade jag på den parlamentariska utvecklingen i Sverige som vid den tiden väl illustrerade hur det kunde gå till när ett politiskt dödläge uppstår vilket ju hade skett efter det att regeringen där hade förlorat en avgörande omröstning.

Man insåg där att det är lättare och måste vara lättare att bilda ny regering än att välja ny riksdag. Därför har Sverige nyligen fått en ny regering, visserligen på gammal bas.

I denna process intar parlamentet den ledande rollen eftersom ju regeringen skall åtnjuta riksdagens förtroende och inte tvärtom. Regeringen och dess ministrar, som hos oss fortfarande samtidigt kan vara medlemmar av riksdagen, är riksdagens hjälpmedel, presidentens redskap och utövare av den offentliga makten. Detta gäller ju också statsministern, som samtidigt leder och håller ihop ministären.

Den tredelning av den offentliga makten som vi har hos oss är ganska renodlad till skillnad från vad som gäller i flere andra system i västerlandet. Det här framgår mycket tydligt i vår grundlag i regeringsformens 2 § som först säger vem statsmakten tillkommer och som i de följande momenten gör denna klara och tydliga indelning av den offentliga makten, dvs. den lagstiftande makten, den dömande eller rättsskipande makten och den verkställande makten, och jag skall därför citera tredje momentet ur paragraf 2 som lyder: "Den högsta verkställande mak-

ten är uppdragen åt republikens president. Jämte honom skall för statens allmänna styrelse finnas ett statsråd bestående av en statsminister och nödigt antal ministrar."

I inget republikanskt statsskick är frågan om parlamentsupplösning en förvaltningsfråga eller en fråga för regeringen såsom utövare av den verkställande makten. Regeringen verkställer ju normalt beslut, som andra fattat -som fattats av parlamentet eller av presidenten, statsöverhuvudet. I verkställighet ingår ju som vi vet beredning, handläggning och beslut om åtgärd.

Nu har utskottsmajoriteten beslutat att statsministern i egenskap av regeringschef ges den beramade initiativrätten och därmed har riksdagsupplösningen blivit en förvaltningsfråga. Med andra ord väljarnas beslut i riksdagsval vilar på vad en icke alltid folkvald person, statsministern, i förvaltande ställning anser. Och detta är ju menar jag, att både tänja på maktfördelningsprinciperna och att försvaga folkets, presidentens och riksdagens ställning.

När ärendet i grundlagsutskottet tog denna riktning samtidigt som de politiska positionerna var tämligen låsta, tänkte jag vid ett flertal tillfällen på den möjligheten att om paragraf 27 i regeringsformen skrivs på detta sätt så borde egentligen paragraf 2 som innehåller denna maktfördelningsregel samtidigt ha ändrats, nämligen så att man i paragraf 2 hade tagit ställning till om frågan om riksdagsupplösning är en förvaltningsfråga eller inte, dvs. är det en fråga om och för den verkställande makten eller är det en fråga om maktutövning bland de högsta statsorganen. Av hänsyn till handläggningen i utskottet insåg jag att en sådan här filosofi inte kunde räkna med någon framgång eftersom de politiska positionerna var tämligen låsta. Men enligt min mening lider den här lösningen, den här konstruktionen politiskt av alla de invändningar som vi känner till och som framkommer av alla de reservationer som är kopplade till betänkandet. Men statsförfattningsmässigt är detta ett avsteg från den maktfördelningsprincip som regeringsformen uttalar. Man kan kalla det skönhetsfel om man vill. Författningsmässigt är det tveksamt. Jag har inget färdigt recept för hur paragraf 2 skulle se ut, men jag bedömer det såsom logiskt, ifall en sådan ändring hade kunnat komma till stånd.

Det här är tankar som inte direkt framgår av min grups reservation till betänkanDET och därför för jag fram dem nu i ärendets andra behandling och nämner att den inställning till lösningen i paragraf 27 som kommer till uttryck i vår reservation, reservation nr III, kommer jag att framföra under ärendets detaljbehandling.

Ed. U. Leppänen: Herra puhemies! Suomen kansaa voi onnitella, jos ja kun hallituksen esitys tasavallan presidentin vaalitavan uudistamiseksi, presidentin toimikausien rajoittamiseksi sekä eräiden tasavallan presidentin valtaoikeuksien kaventamiseksi aikanaan saa lainvoiman.

Käsiteltävänä oleva valtiosääntöuudistus, jossa rajoitetaan presidentin valtaoikeuksia hajottaa eduskunta tai erottaa yksittäinen ministeri tai hallitus sekä lykätä veto-oikeudellaan lakien voimaantuloa ja siirtyminen kaksivaiheiseen suoraan kansanvaaliin, merkitsee itse asiassa suuressa määrin paluuta K. J. Ståhlbergin johtamalle vuoden 1917 perustuslakikomitean linjalle. Tasavallan presidentin vaalitavan muotoutumisesta valitsijamiesvaaliksi vuonna 1919 on osoitettava sormella kokoomusta, RKP:tä ja maalaisliittoa. Kuningasvaltaan pyrkineen oikeiston halun turvautua välilliseen vaalitapaan kyllä ymmärtää, mutta maalaisliiton lipeäminen presidentin suoran kaksivaiheisen vaalitavan kannattajasta valitsijamiesvaalin taakse keväällä 1919 sai aikaan yli 70 vuoden pysähtyneisyyden tässä kansanvallan kannalta keskeisessä kysymyksessä. Ei siten olekaan ihme, että keskustassa on aivan viime aikoihin asti oltu huojuvalla kannalla sekä presidentin vaalitavan muuttamiseen että toimikausien rajoittamiseen nähden. Vielä tänään näyttää keskustassa joillakin olevan puoluetaktinen laskelmointi tärkeämmällä sijalla kuin selvä kansanvallan kehittäminen. Santeri Alkio oli aikoinaan edes rehellinen puolustaessaan valitsijamiesvaalijärjestelmää. Lainaus: "Välillisellä vaalilla saataisiin kaikki takeet siitä, ettei tapahdu yllätystä, ei tule sosialistista presidenttiä." Alkion muistiinpanot 11.6.1918, Valtionarkisto.

Hallitusta onkin kerrankin aihetta kiittää siitä, että presidentin vaalissa ollaan luopumassa puoluepelistä ja kabinettipolitiikasta ja annetaan kansalaisten suoraan valita val-

tionpäämies. Samalla toteutuu se, että kansalaisten äänet ovat samanarvoisia, koska koko maa on yhtenä vaalipiirinä. Hallituksen pitäisikin osoittaa samanlaista ryhtiä ja uudistaa kansanedustajavaalilaki yhtä tasa-arvoiseksi ja demokraattiseksi.

Hallituksen esityksessä, mitä perustuslakivaliokunnan mietintö tukee, on kuitenkin yksi kauneusvirhe. Se on sen puoluekeskeisyys. Eduskuntapuolueille on annettu etuoikeus asettaa presidenttiehdokas, kun taas puolueiden ulkopuolisilta kansalaisilta vaaditaan 20 000 kannattajakortin keräämistä ehdokkaan asettamiseksi. Tältä osin hallituksen linja edustaa pysähtyneisyyden aikakautta. Pelkäävätkö puolueet puolueisiin sitoutumattomia kansalaisia niin paljon, että on luotava tällaisia esteitä sitoutumattomien ehdokkaiden asettamiselle?

Käsiteltävänä olevan valtiosääntöuudistuksen mielenkiintoisin kohta lieenee presidentin toimikausien rajoittaminen kahteen peräkkäiseen. Tarvittiin ilmeisesti UKK:n ylipitkä presidenttikausi, ennen kuin muutkin kuin liberaalit älyisivät pitkän presidenttikauden haitalliset sisäpoliittiset vaikutukset. Kyllä myös entinen puolueeni tämän havaitsi. Valtiosääntökomiteassa 1970-luvulla olivat sekä sosialidemokraatit että kokoomus sillä kannalla, että presidentin toimikausia ei pidä rajoittaa. Oltakoon gallup-demokratiasta mitä mieltä tahansa, niin voimakas kansalaismielipide pakotti puolueet tähänkin uudistukseen.

Tärkein tähän valtiosääntöpakettiin kuuluva uudistus on eduskunnan rajoittamattoman hajoitusoikeuden poistaminen presidentiltä. Eduskunnan hajottamisen sitominen pääministerin perusteltuun esitykseen, mitä koskevan lisäyksen perustuslakivaliokunta aivan oikein teki hallituksen esitykseen, selkiinnyttää suomalaista parlamentarismia. Eduskunnan hajottamisoikeutta on presidentti ainakin 1971 ja 1975 käyttänyt riittävästi perustein. Hallituksen esitys selkeyttää parlamentarismia. Muutos korostaa sitä, että ministerit ovat ensisijaisesti vastuussa tekemisistään eduskunnalle eivätkä presidentille. Muutos on pieni, mutta tärkeä askel presidenttivaltaisuudesta kohti länsimaista parlamentarismia.

Tässä yhteydessä on paikallaan mainita, että liberaalisen kansanpuolueen kahdeksanhenkinen eduskuntaryhmä teki 3. helmikuuta

1967 toivomusaloitteen tasavallan presidentin valitsemiseksi suoralla kansanvaalilla. Kesti yli 20 vuotta, ennen kuin tuo toivomus on täyttyvässä näiden valtiopäivien osalta. Vuonna 1991 eduskuntavaalien jälkeen lopullisesti ratkeaa tämän valtiosääntöuudistuksen kohtalo.

Liberaalinen kansanpuolue ja sen edeltäjät ovat vuosikymmenien saatossa moneen otteeseen pyrkineet kehittämään perustuslakeja kohti normaaliparlamentarismia. Eräs keskeinen muutos tähän suuntaan, mikä vielä odottaa toteutumistaan, on hallituksen muodostamisen siirtäminen presidentiltä eduskunnalle. Tämä muutos hallitusmuotoomme korostaisi parhaiten eduskunnan asemaa.

Vaikka nyt siis siirrytään askel normaaliparlamentarismiin suuntaan, niin siitäkin pitää päästä eteenpäin, koska mikään normaali parlamentarismikaan ei merkitse sitä, että se olisi lopullinen kehitysvaihe kansanvallan kehittämisessä. Myös normaaliparlamentarismiin sisältyy heikkouksia, ja tässä suhteessa näen erityisesti eduskunnan vallan lisäämisen jatkossakin kaikkein tärkeimpänä asiana. Nimittäin vain teot ratkaisevat eduskunnan arvovallan, eivät mitkään arvokkaat kulissit. Tästä on käyty keskustelua täällä näinä kuukausina. Eivät muodot ja kulissit merkitse mitään, vaan sisältö, mitä eduskunta päättää, mikä on hallitusmuoto, perustuslait ja mikä on mahdollista.

Suomihan on edelleenkin tämänkin uudistuksen jälkeen hyvin presidenttivaltainen ja ministerivaltainen järjestelmä, vaikka tässä pääministerin asemaa jossakin määrin selkiinnytetäänkin. Jatkossa vieläkin tarvitaan presidentin ja pääministerien tehtävien selkiinnyttämistä.

En halua tässä nyt kovin pitkälle mennä, mutta voi ajatella, että melkein toinen sinänsä on tarpeeton, eli jos pääministerillä on vahva asema, niin presidentti on lähinnä seremoniallinen. Tällaisia järjestelmiähän on sekä lännessä että kohta myös idässä, niin kuin tiedämme. Olkoon tämä nyt sitten pienessä maassa pieni askel eteenpäin, ja toivottavasti jatkossa päästään tästäkin kansanvallan todellisessa kehittämisessä vielä eteenpäin.

Ed. Anttila (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. U. Leppänen aivan oikein vaati hallituksen muodostamisessa enemmän

valtaa eduskunnalle. Tässä mielessä olisin todella toivonut, että ed. U. Leppänen olisi puheenvuorossaan kommentoinut nimenomaan keskustan vastalauseita, jossa tällainen mahdollisuus annetaan. Keskustan vastalauseessahan lähdetään siitä, että jatkossa eduskunnalla olisi mahdollisuus lausua painava mielipiteensä nimettävän pääministerin henkilöstä. Siinä mielessä toivoisin, että ed. U. Leppänen voisi yhtyä keskustan rintaan, kun asiasta yksityiskohtaisessa käsittelyssä äänestetään.

Ed. U. Leppänen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Anttilan puheenvuoron johdosta totean, että huolimatta keskustan esityksen eräistä heikkouksista, siinä myös on jotakin hyvää ja kannatettavaa, ja tätä ed. Anttilan toivomusta tulen toteuttamaan.

Ed. Kalliomäki: Herra puhemies! Kysymys eduskunnan hajotusoikeudesta ei ole valtiosääntöuudistuksen isoin asia, mutta kuinka ollakaan, kielimme kirvoituksessa se on pärjännyt ihan hyvin. Niinpä en pidä pahana, vaikka vielä osaltani yritän lisätä muutaman uuden niiden monien muiden kuolemattomien totuuksien joukkoon, joita täällä asiasta on lausuttu.

Kuten toiseenkin kertaan on näillä palkeilla tullut todettua, antaa hallituksen tai perustuslakivaliokunnan kipinöivästä neuvotteluprosessista syntynyt esitys eduskunnan hajotustavasta pääministerille roolin, jota voinee luonnehtia keskeiseksi. Ymmärtääkseni perustuslakivaliokunta ei ole ollut erityisen tyytyväinen hallituksen alkuperäiseen pääministerivetoiseen versioon, jos ei tähän uuteen yhteisversioonkaan, vaikka valiokunnan jäsenet ilmeisesti pääsääntöisesti hyväksyvät pääministerin aseman vahvistamisen yleensä ja valtiosäännön tasolla erikseen, vai onko-han tämä liian rohkeasti oletettua?

Valiokunta on pitkin matkaa kantanut erityistä huolta eduskunnan roolista eduskuntaan itseensä kohdistuvassa hajottamiskysymyksessä ja pelännyt, että hallituksen aikomukset asiassa saattaisivat merkitä tosiasiallisesti hajotuskynnyksen madaltumista ja siten eduskunnan aseman heikkenemistä. Näin olen asian käsittelyä sivusta seuranneena joutunut päättelemään.

Valiokunnan epäluuloisuus omaa lopullistakin esitystään kohtaan on ollut ilmeinen, mutta omalta osaltani haluan lohduttaa valiokuntaa toteamalla, että pääministerivetoiseksi edelleen jäänyt esitys puolustaa uudistuksena paikkaansa ihan kunnialla. Siihen on useita syitä, joista vähäisimmäksi ei jää muotoiluun sisältyvä parlamentarismin näkyvä huomioiminen.

Pääministerin valtiosääntöön sidottu osallisuus prosessissa, joka kohdistuu eduskunnan mahdolliseen hajottamiseen, on omiaan paitsi vahvistamaan pääministerin asemaa myös korostamaan parlamentaaristen perustoimijoiden, eduskunnan ja hallituksen, osallisuutta päätöksenteossa. Korostan tässä yhteydessä sanoja "valtiosääntöön sidottu", sillä onhan pääministerillä nytkin mahdollisuus esittää presidentille eduskunnan hajottamista epävirallisesti, ja kai sellaisella esityksellä vähän pääministerin persoonasta riippuen olisi myös painoarvoa ja vaikutusta presidentin aivoituksissa. Kuka meistä tietää, vaikka näin olisi maamme vaiheikkaan historian saatossa käynyt? Jos on käynyt, niin eduskunta on silloin joka tapauksessa ollut sivuraiteilla.

Perustuslakivaliokunta on kuitenkin oikeassa arvioidessaan, että hallituksen perusmalli ei olisi toiminut asiaan kuuluvalla tavalla eduskunnan roolin vahvistamisen suuntaan. Siksi valiokunta olisi asettanut etusijalle nykyisen järjestelmän täydennettynä eduskunnan kuulemisvelvoitteella, jota presidentin olisi noudatettava ennen päätöksentekoa. Tämän hajotusmallin heikko kohta taas on, että se unohtaa parlamentarismin näkökulman. Parlamentaarisen vastuun ulkopuolella olevalle presidentille sen sijaan siunaantuisi edelleen ylivertainen rooli hajotusprosessissa.

Puhemies! Mielestäni malli, jossa huomioidaan niin eduskunnan, pääministerin kuin näiden vuorovaikutuksesta riippuvan parlamentarisminkin aseman vahvistuminen, olisi kuitenkin ollut löydettävissä. Kyseisessä mallissa olisi toteutunut lisäksi presidentin valtaoikeuksien kaventuminen, joka lie-nee myös laajasti hyväksytty valtiosääntöuudistuksen osatavoite. Vaikka teorianherraksi heittäytyminen voi käsittelyn tässä vaiheessa olla arveluttavaa, teen sen kuitenkin, koska tiedän valiokunnan lyhyesti, ehkä liiankin lyhyesti, punninneen ja sitten hylänneen

mallin, joka mielestäni olisi ansainnut läpimenon paremmin kuin nyt käsittelyn pohjana oleva esitys.

Tämä "oikeaoppinen" hajotusmallini syn-tyisi siten, että säilytettäisiin pääministerin rooli hajotusprosessissa, mutta sidottaisiin hänen toimintansa eduskuntaan asettamalla eduskuntaryhmien kuulemisvelvoite hänelle presidentin sijaan. Presidentti voisi siis hajottaa eduskunnan vain pääministerin esityksestä, ja pääministerin olisi ennen esityksen tekemistä kuultava eduskuntaryhmiä.

Seurauksena tästä toimintajärjestyksestä olisi ensinnäkin eduskunnan aseman vahvistuminen, mikä tapahtuisi sekä kuulemisvelvoitteen perusteella että hajottamiskynnyksen nousun seurauksena. Hajottamiskynnyksen nousu olisi ilmeinen, koska pääministerin esityspäätöksen tekemiseen vaikuttaisi ensisijassa eduskuntaryhmien eikä presidentin kanta, kuten hallituksen alkuperäismallissa ja myös valiokunnan lopullisessa esityksessä on laita. Myös pääministerin asema parlamentarismin toisen toimivan osapuolen, hallituksen, edustajana vahvistuisi, ja näin myös korostuisi parlamentarismin rooli suomalaisen demokratian toimintamuotona.

Edelleen tällä mallilla aikaansaataisiin edes jossain määrin presidentin valtaoikeuksien kaventumista parlamentaaristen osapuolten hyväksi eräänä vastapainona valtiosääntöuudistukseen sisältyvälle presidentin valintamennettelyn muutokselle, joka, kuten tiedämme, toimii presidentti-instituutiota vahvistavalla tavalla.

Ehkä on paikallaan mainita vielä eräs poliittisen arkirealismien asia, jolla todennäköisesti olisi vaikutusta hajotuskynnyksen korkeuteen, mikäli kuulemisvelvoite lannetettaisiin pääministerille. On nimittäin enemmän kuin mahdollista, että pääministeri esittäessään hajotusta vastoin eduskunnan tahtoa asettaisi oman poliittisen tulevaisuutensa vaakalaudalle, sillä kuten historia kertoo, myös hajotusvaalien jälkeisessä eduskunnassa yleensä on runsain mitoin samoja kansanedustajia kuin edeltäjässään. Hajottamista vastoin eduskunnan tahtoa esittäneen pääministerin suosio heidän keskuudessaan tuskin olisi kovin korkeassa kurssissa. Itse asiassa eduskuntaa uhmaavan riskin ottanut pääministeri voisi hyvällä syyllä pelätä olevansa pysyvästi entinen pääministeri ja ehkä pysyvästi myös entinen poliittinen johtaja,

jonka loistava tulevaisuus olisi lähinnä takana.

Ilkeää sanoa, mutta tämän virallisen valtiosääntöpohdinnan ulkopuolelle kuuluva poliittisen arjen asia saattaisi muovata hajotusoikeuden käytännön toteutumista jopa niin, että eduskunnan oma kanta muodostuisi varsin ratkaisevaksi hajotusesityksen tekoa harkittaessa. Niin sanottu inhimillinen tekijä olisi siis voitava ottaa huomioon myös perustuslakia ja ehkä juuri sitä muokattaessa.

Puhemies! Käsittäakseni hallituksen taholta oltiinkin valmiit tekemään edellä kuvailemani kaltainen eduskunnan hajotusoikeutta koskeva esitys lain valiokuntakäsittelyn aikana. Valiokunnan tahto oli kuitenkin toinen, ja sen myllystä putkahti nyt käsittelyn pohjana oleva esitys. Kompromissina pidän sitäkin hyväksyttävänä paremman puutteessa, mutta valitan, että parempi jäi hyödyntämättä.

Eduskunnan hyväksymistä odottava valiokunnan ja hallituksen yhteisesitys, jos niin sallitaan sanoa, on lopultakin voimassa olevaa lainsäädäntöä edistyksempinen eikä sitä paitsi valtiosääntöuudistuksen päälinjamainen asia, kuten alussa totesin, joten kaikella kohtuudella, arvoisa puhemies, olen osaltani valmis kannattamaan vaivalla puserrettua valiokunnan ja hallituksen yhteistä muotoilua.

Ed. Alho (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Urpo Leppäsen puheenvuoron johdosta haluaisin vain sanoa, kun hän arveli, että presidenttiehdokkaiden nimitysmenettely on hyvin puoluevaltainen, niin sitä se välttämättä ei ole, koska 20 000 nimeä ei ole mikään sattumanvarainen, vaan se on suurin piirtein se luku, jolla kustakin vaali-
piiristä voi omilla voimillaan päästä eduskuntaan. Tietysti puolueen voi perustaa pienemmällä kannattajajoukolla, mutta joillekinhan sekin saattaa olla aika työlästä.

Ed. Kalliomäen puheenvuoron johdosta haluaisin vain sanoa sen, että perustuslakivaliokunta selvitti myös tämän vaihtoehdon, jossa pääministeri kuulisi ensin eduskuntaryhmiä tehdessään ehdotusta eduskunnan hajotuksesta. Valiokunta kuuli siitä nimenomaisesti valtiosäännön asiantuntijoita. Ainaakaan itse en pitänyt tätä ehdotusta hyvänä sen vuoksi, että se olisi korostanut edelleen pääministerin asemaa suhteessa eduskuntaan

siten, että pääministeristä olisi voinut tulla hyvinkin hyökkäävä. Hän olisi voinut käyttää näitä keskusteluja eduskuntaryhmien kanssa eduskunnan panostamiseen hallituksen esitysten läpiviemiseksi.

Sitä vastoin olen aivan samaa mieltä ed. Kalliomäen kanssa siitä, että pääministerin asemaa tulee vahvistaa, mutta ei suinkaan valtiosäännön, vaan valtioneuvoston sisäisten työskentelytapojen kautta, missä pääministerin asema ilmiselvästi kaipaisikin nopeita vahventamishdotuksia.

Ed. Zyskiewicz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ed. Kalliomäki puheenvuorossaan aprikoi, oliko perustuslakivaliokunta valmis pääministerin aseman vahvistamiseen yleensä ja valtiosäännössä erityisesti. Tähän voi todeta, että suuremmatta kritiikittä perustuslakivaliokunnassa hyväksyttiin se valtiosääntöuudistuksen hyvin tärkeä esitys, jonka mukaan tasavallan presidentti ei voi vapauttaa eduskunnan luotamusta nauttivaa valtioneuvostoa, siis ainoastaan pääministerin eronpyyntö tai eduskunnan epäluottamuslause voi johtaa hallituksen eli pääministerin erottamiseen. Tämä oli merkittävä pääministerin asemaa vahvistava muutos, joka hyväksyttiin yksimielisesti valiokunnassa.

Vähän vähemmän yksimielisesti, mutta kuitenkin selvästi hyväksyttiin myös se pääministerin asemaa vahvistava muutos, että pääministeri voi esittää yksittäisen ministerin vapauttamista valtioneuvoston jäsenyydestä. Sen sijaan eduskunnan hajotusasiassa suhtauduttiin kriittisesti pääministerin aseman vahvistamiseen nimenomaan suhteessa eduskuntaan, siis ei suhteessa presidenttiin eikä valtioneuvoston piirissä, vaan suhteessa eduskuntaan. Tältä pohjalta nousi se kriittisyys, joka kohdistettiin siihen aloitteelliseen rooliin, mikä hallituksen esityksessä eduskunnan hajotusasiassa pääministerille annettiin, ja jonka aloitteellisen roolin perustuslakivaliokunnan enemmistö kuitenkin viime kädessä eräin eduskunnan asemaa vahvistavin lisäyksin hyväksyi.

Mitä tulee ed. Kalliomäen parhaana pitämään malliin, jossa pääministeri olisi säilyttänyt aloitteellisen roolin ja sen lisäksi eduskuntaryhmien kuuleminen olisi ollut hänen tehtävänsä, niin en osaa sitä pitää parempana kuin hyväksyttyä mallia sen takia siis, että

siinäkin pääministerillä on aloitteellinen rooli, jota en eduskunnan hajotusasiassa pidä positiivisena seikkana. Lisäksi pääministerin velvollisuus kuulla eduskuntaryhmiä olisi edelleenkin saattanut alentaa kynnystä lähteä liikkeelle, siis käyttää eduskunnan hajotusasiaa, eduskunnan ja eduskuntaryhmien painostamiseen.

Ed. Kalliomäki (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! En ole sitä mieltä, että esittelemässäni mallissa pääministeri olisi hyvin voimakkaan aloitteellisena tai hyökkäävänä käytännössä tullut toimimaan. Yritin sitä perustellakin ns. poliittisen arkirealismin huomioon ottamisella. Olen varma, että pääministeri tällaisessa tapauksessa ottaisi toimintansa johtavaksi periaatteeksi sen, että hän lähestyisi eduskuntaryhmiä niin sanotusti puhtaalta pöydältä ilman omaa erityisen julkista ennakkomieliä pidettään. Tällaisen matalan profiilin eduskuntaryhmäkierros ei välttämättä asettaisi silloin pääministeriä pakkoratkaisun eteen koskien hajotusesityksen tekoa tai toisessa tapauksessa hallituksen elinpäivien lukua. Kyse olisi siis vain dialogista parlamentaaristen osapuolten välillä, jonka dialogin seurauksena voitaisiin nähdä molempien osapuolten vahva osuus hajotuspäätöksen tekemiseen tai tekemättä jättämiseen.

Ed. Rehn: Herr talman! Under första behandlingen av förslagen till ändring av valsättet vid val av republikens president och revidering av vissa av presidentens maktbefogenheter framförde jag sakskälen till varför svenska riksdagsgruppen inte kan omfatta betänkandet vad gäller förfarandet vid upplösande av riksdagen.

Vi kan inte acceptera att statsministern ges en helt ny roll vid upplösningen av riksdagen, vilken innebär att statsministerns ställning gentemot riksdagen betydligt stärks. En allmän strävan har tvärtom varit att gå in för en stärkning av riksdagens ställning. Att statsministern skall fungera som initiativtagare till upplösning av riksdagen är helt främmande för republiker med likadant statsskick som vårt eget, och är för oss oacceptabelt. Det förtjänar att ytterligare en gång nämnas att de statsförfattningsexperter som hörts i grundlagsutskottet till största delen delar vår uppfattning.

Herra puhemies! Valtiosääntöuudistuksen ensimmäisen käsittelyn yhteydessä käsittelin laajasti ruotsalaisen eduskuntaryhmän käsityksiä valtasapainosta presidentin, hallituksen ja eduskunnan välillä. Mielestämme eduskunnan valtaa olisi lisättävä, kun lakiesitys eduskunnan hajottamisen suhteen päinvastoin on lisäämässä pääministerin valtaa eduskuntaan nähden.

Eduskuntaryhmämme katsoo tärkeäksi, että Suomen presidentillä on vahva asema. Tämä on tärkeätä, mikäli hänen katsotaan voivan toimia tasoittavana voimana yli ja ohi puolueiden. Myös presidentin asema ulkopoliittikan johtajana edellyttää tarpeeksi vahvaa sisäpoliittista asemaa. Voimme kai edellyttää, että Suomen kansa presidentiksi valitsee henkilön, jolla on sekä ominaisuudet että edellytykset vallan viisaaseen käyttöön.

Pääministerin roolin korostaminen esityllä tavalla on erittäin vierasta muille maamme kaltaisille tasavalloille, ja myös perustuslakivaliokunnassa kuultavina olleet valtiosääntöoppineet ovat tukeneet mielipidettä. Myös valiokunnan enemmistö tuntui olevan kannallamme. Siitä todisteena ovat mietinnön melkoisen jyrkät kannanotot, mutta pykälään asti eivät nämä mielipiteet yltäneet.

Pääministerin aloitteellisuus eduskunnan hajottamisessa tuo vaarallisella tavalla päivänpolitiikan maamme johtamiseen ja hämärtää rajat eduskunnan ja hallituksen välillä. Eduskunta ja presidentti ovat kansan valitsemia. Pääministeri ei ole. Hänen on nautittava eduskunnan luottamusta. Nyt tilanne joutuu tavallaan päälaelleen.

Olemme johdonmukaisesti tuoneet esiin näkemyksemme hajottamispykälästä käsittelyn kaikissa vaiheissa: hallituksessa lakia annettaessa, perustuslakivaliokunnassa ja myös eduskunnan täysistuntokäsittelyssä. Vastalauseeseemme viitaten tulemme lain yksityiskohtaisessa käsittelyssä ehdottamaan pykälän muutosta esittämällemme tavalla.

Tähänastisessa keskustelussa lain ensimmäisen ja toisen käsittelyn yhteydessä olen jonkin verran ihmetellyt, että voimakkaasti on tuotu esiin vaatimus siitä, että varsinkin opposition olisi nyt selkeästi ilmoitettava, kuinka se tulee käyttäytymään vaalien jälkeisessä lain käsittelyssä etenkin koskien presidentin suoraa kansanvaalia. Mielestäni on

aika epädemokraattista edellyttää tämän kaltaisia sitoumuksia osittain ehkä aivan uudelta kansanedustajapolvelta. Sehän toisi parjatun puoluepoliittisen vallan aivan korostetusti esiin.

Aivan toinen asia on, että tuskin kukaan kansan valitsema edustaja lähtee toimimaan selvää kansan tahtoa vastaan eduskunnassa. Uskon, että myös vaalien jälkeinen oma eduskuntaryhmäni tulee olemaan myönteinen valtiosääntöuudistukselle aivan kuten me nyt sitä kannatamme mainitsemaani ha-jotuspykälää lukuun ottamatta.

Talman! Svenska riksdagsgruppen har lämnat en reservation till grundlagsutskottets betänkande, där vi föreslår att statsministerns initiativrätt vid riksdagsupplösning stryks och presidenten har denna initiativrätt efter att ha hört riksdagsgrupperna och talmannen. Denna åsikt har vi förfäktat under hela beredningsproceduren, i regeringens, i grundlagsutskottet, och vi kommer också att framföra vårt ändringsförslag vid lagens detaljbehandling.

Till övriga delar omfattar vi grundlagsutskottets betänkande, som är ett resultat av noggrant och ansvarskännande lagstiftningsarbete.

Ed. Zyskowicz (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Rehn puheenvuoronsa loppupuolella oudoksui sitä, että keskustelussa tähän saakka on vaadittu eritoten oppositiopuolueita ja niiden kansanedustajia ilmoittamaan suhtautumisensa valtiosääntöuudistukseen ennakkoon ajatellen sen lopullista käsittelyä seuraavassa eduskunnassa.

Toistan sen, mitä ensimmäisessä käsittelyssä tältä osin sanoin, eli nykyiset hallituspuolueet ovat sitoutuneet käytännössä uudistuksen läpi viemiseen. Kuitenkin saattaa olla niin, että vaalien jälkeisessä eduskunnassa niiden voima yksin ei riitä siihen 2/3:n määräenemmistöön, joka silloin tarvitaan. Näin ollen nykyiset oppositiopuolueet ovat avainasemassa. Tämä on tärkein niistä uudistuksista, jotka nykyinen eduskunta hyväksyy jätettäväksi lepäämään ja tulevaksi seuraavan eduskunnan päätettäväksi. Mielestäni on tärkeätä ja Suomen kansalaisilla on oikeus tietää äänestäessään vaaleissa ja äänestäessään myös valtiosääntöuudistuksen kohlostosta, miten eri puolueet ja eri ehdokkaat

tulevat tähän tärkeään uudistukseen suhtautumaan.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Rehn oli oikeassa puheenvuorossaan, kun hän sanoi, että ne, jotka — saanen vähän mukailta ed. Rehnin puheenvuoroa — vaativat, että nykyisen eduskunnan eduskuntaryhmien täytyy sitoa seuraavan eduskunnan kädet vaaleista ja vaalien tuloksista riippumatta johonkin tiettyyn ratkaisuun, edustavat aika lailla kansanvallalle vierasta poliittista kulttuuria. Minusta on aivan oikein se, että edellytetään jokaiselta kansanedustajaehdokkaalta ja kansanedustajaksi tulevalta henkilökohtaista kantaa, onko hän suoran kansanvallan takana vai ei. Mutta on väärin lähteä siitä, että vaalien tuloksella ei ole mitään merkitystä. Käytännössä me tukimme jo seuraavan eduskunnan suun.

Uudistan, herra puhemies, aikaisemmilla-kin kerroilla toteamani kannan, että totta kai sillä on merkitystä, jos esimerkiksi suurimman oppositioryhmän, keskustan, kansanedustajat nyt suurella joukolla äänestävät suoran kansanvaalin puolesta. Totta kai sillä on merkitystä. Mutta on aivan välttämätöntä, että kansa saa vaaleissa ilmaista kantansa ja jokainen kansanedustajaehdokas myös henkilökohtaisesti ottaa siitä vastuun omalta osaltaan ja ilmoittaa mielensä. Tämä on reilua kansanvaltaa. Ed. Zyskowicz kaikista kansanvaltapuheistaan huolimatta ei kansanvaltaa edusta tässä kysymyksessä.

Ed. Anttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Zyskowiczille ihan lyhyesti. Ihmettelen ed. Zyskowiczin kantaa nimenomaan presidentin vaalitapakysymyksessä, että nyt puolueiden pitäisi sitoa edustajiensa ja tulevienkin edustajiensa kädet, kun muuten ed. Zyskowicz edustaa aivan oikeaa näkemystä suhteessaan puoluevaltaan kontra eduskuntaryhmä. Olen aivan varma siitä, että vaaleissa äänestäjät tulevat kysymään ja tulevat tietoisiksi siitä, miten kukin edustajaehdokas tulee käyttäytymään, jos tulee valituksi eduskuntaan. Tämä on niin tärkeä kysymys, että jätetään se kansan ja edustajaehdokkaiden väliseen keskusteluun.

Ed. Rehn (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Puhumme nähtävästi kaikki sa-

masta asiasta, vivahteet vain ovat kovin erilaisia. Minä olen reagoinut sitä vastaan, että täällä jo nyt voitaisiin sanoa, kuinka menetellään vastaisuudessa. On aivan selvää, että kun näemme kannat täällä, ne tulevat myös pitämään nykyisillä kansanedustajilla vastaisuudessa, meillä kaikilla, mutta emme voi sitoa tulevia kansanedustajia. Toinen asia todellakin on se — ja sitä kansalaiset myös kysyvät, mikä jo tuli mainittua — kuinka he tulevat reagoimaan tässä nimenomaisessa kysymyksessä sitten, kun asia tulee ajankohtaiseksi. Mutta se asia, jota vastaan ainakin minä olen kovasti reagoinut, on, että me pyydämme tältä eduskunnalta jo vastausta koskien seuraavaa.

Ed. Zyskowitz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Perustuslain muuttaminen valtiosäännön mukaan normaalissa perustuslain säätämisyjärjestyksessä edellyttää järjestelmää, jossa pidetään vaalit välissä. Tämän järjestelmän tarkoituksena on, että kansalaiset vaaleihin mennessään pystyvät äänestyskäyttäytymisellään ottamaan kantaa vireillä olevaan perustuslain muutokseen. He eivät pysty sitä tekemään, elleivät tiedä, miten eri puolueet ja eri ehdokkaat suhtautuvat vireillä olevaan muutokseen. Tältä pohjalta olen vaatinut ja pidän sitä täysin perusteltuna vaatimuksena, että Suomen keskustakin, joka saattaa olla avainasemassa perustuslakiuudistuksen kohtaloa seuraavissa vaaleissa ratkaistaessa, ja sen ehdokkaat viimeistään vaaleissa, ed. Pekkarinen, ottavat kantaa suhtautumiseen vireillä olevaan valtiosääntöuudistukseen.

Puolueiden roolista totean vielä sen, että puolueiden tehtävänä vaaleissa on esittää ohjelmansa. Tällainen vireillä oleva keskeinen valtiosääntömuutos on sellainen, jonka osalta puolueiden suhtautumisen vaaleissa tulee olla tiedossa. Mitä aikaisemmin Suomen keskusta kantansa ilmoittaa Suomen kansalle, sitä parempi.

Ed. Jäätteenmäki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Zyskowitzille totean, että pitäisi käydä avointa keskustelua uudistuksen hyvistä ja huonoista puolista eikä olla ainoastaan vaatimassa, mikä on kanta. Minun mielestäni kummaltakin taholta pitäisi tuoda esille perusteet, miksi tällainen uudistus täytyy toteuttaa ja miksi me sitä

vastustamme. Olen koko ajan ihmetellyt, kun tässä on tällaista tivailua. Siitä ei ole kansalaisille mitään hyötyä, vaan mielestäni pitäisi olla avointa vuoropuhelua sillä tavalla, että me edustajat, jotka kierrämme maakunnissa, kertoisimme uudistuksen hyvistä ja huonoista puolista emmekä sanoisi ihmisille, että tässä on nyt sitten vain tällainen tilanne ja asia on näin hyvin eikä mitään muuta. Se ei ole rehellistä.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Jos ed. Zyskowitz ja ilmeisesti hyvin puheenvuoroa haluava ministeri Kanerva jaksavat, malttavat muutaman minuutin, pääsemme äänestämään. Sittenhän näemme, mikä on keskustan kanta.

Ministeri Kanerva: Herra puhemies! Ei tässä keskustelussa edelleenkään voi välttyä niin kuin ei aikaisemmassakaan siitä, että Suomen keskusta selkeästi puoluetaktisten näkökohtien mukaan ottaa tähän periaatteellisesti raskaan sarjan kysymyksen kantaa. Minä kysyn: Mikä estää edes keskustapuolueen eduskuntaryhmän johtoa tai puoluejohtoa selkeästi ilmoittamasta, mikä on puolueen tavoite, mikä on puolueen linja? (Ed. Virolaisen välihuuto) — Minä olen, ed. Virolainen, kansanedustajana puhumassa, ja minulla on myös oikeus siihen kansanedustajana. — Mikä on keskustapuolueen linja? Kertokaa se avoimesti. Puolueella täytyy tämän sarjan kysymyksen olla selkeä vastaus. Miksi te piilottelette sitä? Kertokaa meille se avoimesti. Reilu, rehti, avoin kannanotto viimeistään tässä tilaisuudessa on paikallaan kuulla.

Ed. Virolainen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minä ihmettelen, millä oikeudella ed. Zyskowitz meitä yrittää pakottaa johonkin muottiin. Heillähän itsellään oli tavattoman suuria vaikeuksia hyväksyä hallituksen esitystä, jonka kannalla minä olin alusta saakka perustuslakivaliokunnassa. Ei sellaisen edustajan pidä lähteä muita puolueita opettamaan enempää kuin kansliaministeri Kanervankaan, jonka toimialaan ja pätevyysalaa tämä homma ei kuulu. Se on sitten vaaleissa keskustapuolueen äänestäjien ja edustajaehdokkaiden vuoro ilmoittaa. Me nyt äänestämme, ja täällä näkyy tämän keskustaryhmän kanta riittävän selvästi, eikä

meidän eri selityksiä tarvitse antaa enempää herra Zyskowitzille kuin Kanervallekaan.

Ed. Jäätteenmäki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Zyskowitz vaatii ryhmän johdolta tai puoluejohdolta kannanottoa. Ei kokoomuksenkaan ryhmän puheenjohtajaa ole näkynyt täällä koko aikana eikä myöskään kokoomuspuolueen puheenjohtajaa, jotka olisivat ilmoittaneet kantansa. Vielä haluan toistaa, että ed. Zyskowitz on kovin epäjohdonmukainen, kun hän on toisaalta vaatinut, että ryhmäkurista täytyy luopua, ja sitten kun tulee toinen asia, hän on vaatimassa, että nyt on oltava ehdottomasti ryhmäkuri, joko — tai aina sen mukaan, miten ed. Zyskowitzille tai hänen edustamalleen puolueelle sopii. Jotakin johdonmukaisuutta politiikassa tässäkin asiassa!

Ed. Anttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ministeri Kanervalle suosittelem, että hän kaivaisi esille perustuslakivaliokunnan mietinnön ja lukisi sieltä keskustan valiokuntaryhmän esitykseen jättämän vastalauseen. Siitä löytyy keskustan ryhmän kanta. On toki todettava, että ryhmässä on uskoakseni varsin pieni vähemmistö edustajia, jotka näkevät asian ehkä vähän toisin, mutta toki isoon ryhmään mahtuu yksi kaksi brezhnevilaistakin, ja sen me sallimme ihan siitä syystä, että keskustassa mielipiteen vapaus on jokaisella.

Edelleen peräänkuulutan sitä, että ministeri Kanervan heitto tässä asiassa on pelkkää poliittista taktikointia. Te yritätte löytää sen heikon kohdan, jossa päästäisiin keskustan väliin, mutta siinä ette tule onnistumaan.

Ministeri Kanerva: Herra puhemies! Ilmassa leijuu epävarmuus keskustapuolueen linjasta. Ilmassa leijuu epävarmuus keskustapuolueen kannanotoista vaalien jälkeen, eikä tämä ole ihme, sillä, herra puhemies, keskustapuolue on muuttanut tässä kysymyksessä kantaansa aiemminkin melkein yhtä useasti kuin nimeään.

Ed. Pekkarinen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tämä on aika lailla saman tyhjän jauhamista, mutta kun täällä nimeltä mainiten on tietyllä tavalla vaadittu vastamaan, ehkä jokin sana on paikallaan.

Niin kuin täällä on todettu, keskustan kanta on ensinnäkin puolueen varapuheenjohtajan suulla sanottu jos kuinka monessa istunnossa tämän lain käsittelyn yhteydessä. Keskustan edustajat perustuslakivaliokunnassa ovat toinen toisensa perään käyneet kertomassa keskustan kantaa tässä asiassa. Kohta tapahtuvassa äänestyksessä keskustan nykyiset kansanedustajat kertovat omat mielipiteensä asiasta. Luulenpa, että nykyiset kansanedustajat ottaessaan nyt kantaa varmasti seisovat sen kannan takana myös seuraavassa eduskunnassa.

Se on kokonaan toinen asia kuin se, että meidän pitäisi nyt mennä sitomaan niiden ehdokkaiden kädet, jotka asettuvat seuraavissa vaaleissa ehdokkaiksi. Seuraavalla eduskunnalla täytyy olla oikeus itse päättää tästä asiasta, niin myös seuraavan eduskunnan keskustalaisilla edustajilla. Minusta ed. Rehnin puheenvuoro ansaitsee kaiken ymmärtämyksen ja tuen myös keskustan suunnalta.

Ed. Isohookana-Asunmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Kanervalle haluan todeta, kuten jo muutama muukin kansanedustaja on todennut, että keskustan ryhmässä on erilaisia käsityksiä lakipaketin sisällöstä ja hyvydestä. Siitä huolimatta, että olen monista asioista eri mieltä kuin enemmistö keskustan ryhmän jäsenistä, en suostu kuitenkaan ottamaan itselleni mitään brezhnevilaisuuden viittoa, koska näen, että sekä tasavallan presidentin valintatapa että valtiosääntöuudistus ovat kytkeytymässä yhteen sillä tavalla, että pitäisi ja olisi pitänyt laajasti jossakin komiteassa pohtia ja selvittää, mitä muita vaihtoehtoja olisi ollut uudistaa valtiosääntöä.

Haluun yhtyä ed. Rehnin ja ed. Jäätteenmäen puheenvuoroihin ja alleviivata sitä, että kansalaisilla on oikeus käydä myös — ei ainoastaan kansanedustajilla — avointa ja perusteltua keskustelua näistä kysymyksistä. Tulevat vaalit ja vaalinalusaika antavat tähän aivan erinomaisen mahdollisuuden. Olen itse havainnut keskusteluissa ihmisten kanssa, että monetkaan eivät tiedä, mistä tässä lopulta on kysymys. Uskon, että suurin osa kansanedustajaehdokkaista vaalien alla kertoo omat ja perustellut mielipiteensä, ja — niin kuin oikein on — kansalaiset lopulta ratkaisevat, keille antavat oikeuden joko

tehdä valtiosäännöstä päätöksen tai sitten sen aikanaan hylätä.

Ed. Virolainen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ministeri Kanerva piti erityisen pahana sitä, että keskustapuolue on muuttanut kantaansa valtiosäännössä. Meidän valtiosääntömme on vuodelta 1919. Nyt oikeastaan ensimmäisen kerran siihen tulee huomattava muutos: presidentin vaaleissa siirrytään suoraan kansanvaaliin. Esimerkiksi minä ja suurin osa ryhmästämme on alusta lähtien ollut sitä mieltä, että se on hyvä muutos.

Muistuttaisin ministeri Kanerval'e, että silloin kun valtiosääntö säädettiin, niin se ryhmä ja se suunta, johon ministeri kuuluu, oli monarkian kannalla. Laittomasti ajoivat maahan saksalaisen prinssin Kustaa III:n 1772 säätämän valtiosäännön mukaan, laittomasti ajoivat, kun sosialidemokraatit olivat eduskunnasta poissa. Ei teidän pitäisi puhua, että toiset puolueet ovat muuttaneet kantaansa. Minä voisin kysyä, onkohan kokoomus niistä ajoista muuttanut jo kantaansa.

Ministeri Kanerva: Herra puhemies! Ensinnäkin vuosisadan alkupuolella käytyyn valtiosääntötaisteluun ja siinä yhteydessä eri puolueiden omaksumiin kantoihin haluaisin todeta, että meillä ei siirrytty kuningaskunta-ajatteluun eikä sen mukanaan tuomiin malleihin eikä vaihtoehtoihin, mutta sen olennainen sisältö oli, että Suomella on oltava vahva ulkopoliittinen johtaja. Ja se siitä taistelusta jäi käteen.

Kysyn ed. Virolaiselta: Onko se ollut epäviisas ratkaisu suomalaiselle yhteiskunnalle? Kokoomuksen käsitys on edelleen, että on ollut viisas ratkaisu, että Suomen ulkopoliittikan johtajalla on vahvat toimintavaltuudet. Se tulee olemaan myös tämän uudistuksen jälkeen vallitseva tosiasiallinen tila.

Herra puhemies! Toinen kysymys vielä keskustapuolueen kannanottoja ajateltaessa. Se on se, että keskustapuolue on edustajiensa toimesta viimeinen puolue, joka on tullut tämän uudistuksen kannalle, ja se on viimeiseen saakka pitänyt kiinni mm. mustanhevoisen mahdollisuudesta.

Ed. Rehn (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Nähtävästi menin sohaisemaan

todellista muurahaispesää, kun sanoin muutamia lauseita tästä asiasta. Nyt minua on haukuttu ja/tai kiitetty keskustalaiseksi. Ei ole kysymys siitä, että olisin viemässä jotakin uutta linjaa, mutta katson, että meillä on jopa varaa olla rehellisiä tässä talossa. (Ed. Virolainen: Ei ministereillä!)

Katson myös, että jos tässä on vaadittu todellakin sitovia kannanottoja oppositio-puolueelta, niin se ei ole oikein. Kyllä nämä kannat tulevat äänestyksissä esiin, niin kuin oman puolueeni ja oman ryhmänikin kanta. Me kannatamme tätä säännösuudistusta 99-prosenttisesti. Mikäli häviämme äänestyksessä, niin tulemme kannattamaan sitä 100-prosenttisesti. Mutta se koskee meitä nyt ja puolueemme kautta myös tulevia kansanedustajia, jotka varmasti tulevat saamaan kysymyksen, kuinka he tulevat suhtautumaan, kun uusi eduskunta on valittu. Sen dramaattisempaa tämä ei ole.

Ed. Pokka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Täytyy pitää mielessä, että puolueiden kannat ovat valtiosääntöuudistuksessa erittäin runsaasti vaihtuneet. (Ed. Kettunen: Ei SMP:n!) Minun on pakko puuttua ministeri Kanervan puheenvuoroon senkin vuoksi, että vielä silloin, kun pienempi ja vähäisempi valtiosääntömuutos eduskunnassa säädettiin, jonka perusteella nyt käytössä oleva vaalitapa presidentin valitsemiseksi on voimassa, kokoomus vielä kannatti, että pääministerin valinta on eduskunnassa, eduskunta saa äänestää pääministerin henkilöstä. Nyt te ette ole sillä kannalla, joten kyllä kannanmuutokset ovat tapahtuneet äkkiä ja nopeasti. Siinä suhteessa tietty rehellisyys, että kaikkien puolueiden kannat ovat aika paljon muuttuneet vuosien mitaan, on pakko tunnustaa.

Mitä tulee kansanvaltaan, niin kyllä se sillä tavalla on, että sitä varten meillä vaalit pidetään, että uusia kansanedustajia valitaan ja jokainen eduskunta omalta osaltaan määrittelee kantansa. (Min. Kanerva: Puolueet määrittelevät linjan!) Sillä tavalla toimii demokratia. — Minä olen ministeri Kanervan kanssa eri mieltä puoluekurista. Katson, että ministeri Kanerva edustaa aika brezhneviläistä linjaa.

Ed. Helle (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Kanervan puheenvuo-

rossa tuli erittäin voimakkaasti esiin se, että porvarillinen taho haluaa tähän maahan hyvin vahvan yksilöjohtajan, henkilöjohtajan. (Ed. Virolainen: Kuninkaan!) Siinä on hyvin pitkä linja, kuten ed. Virolainen vastauspuheenvuorossaan totesi.

Mielestäni Suomessa lainsäädäntötilanne on kuitenkin se, että olemme selvästi joutumassa umpikujaan juuri sen takia, että yhdelle henkilölle maassamme on keskitetty niin suuri ulkopoliittinen valta, joka nykytilanteessa ulottuu paljon pitemmälle sisäpolitiikkaan kuin aikaisemmin, koska ulkopoliittiset sopimukset sitovat Suomea monipuolisemmin kuin aiemmat ulkopoliittiset sopimukset. Siinä mielessä meidän tulisi kyllä hyvin voimakkaasti keskustella siitä, mikä on vallanjako presidentin ja eduskunnan kesken mm. ulkopoliitikassa, mutta myös muissa asioissa.

Siinä mielessä tämä uudistus ei astu kovinkaan pitkälle eteenpäin. Presidentin valta pysyy vähintään entisellään nykyisen paketin puitteissa, ja viittaa vain näihin Länsi-Euroopan taloudellisen yhdentymisen neuvotteluihin, joissa Suomi on mukana. Olemme nyt aikamoisen ongelman edessä, mikä on eduskunnan rooli, koska ulkopoliittinen päätöksenteko on hyvin yksinvaltainen Suomessa.

Ed. Puska: Herra puhemies! Käsiteltävänä oleva esitys Suomen hallitusmuodon muuttamiseksi on todella ilmeisesti merkittävän itsenäisyyden aikana hallitusmuotoon tehtävä muutos, minkä vuoksi asiaan on todella täällä syytä suhtautua kaikella vakavuudella ja myös uhrata aikaa. Kun asia nyt on tullut valiokunnasta, olen tutustunut sekä valiokunnan mietintöön että palauttanut mieleen sen, mitä lähetekeskustelussa asiasta lausuin.

Totesin silloin, että väestön ja puolueiden piirissä aivan ilmeisesti vallitsee valmiutta useisiin muutoksiin. Sanoin kuitenkin, että muutoksen tärkeys huomioon ottaen oli valitettavaa, että lopullista valmistelua ei voitu tehdä parlamentaarisessa toimikunnassa, vaan että hallitus antoi asiasta yksipuolisen esityksensä. Tähän kritiikkiin muistaakseni vastattiin hallituksen taholta, että eikö ole hyvä, että eduskunta ja sen valiokunta voi rauhassa pohtia asiaa ja esittää kantansa.

Valiokunta on nyt pitkään pohtinut asiaa, mutta lopputulos on hämmäntävä. Heti alkuun julkisessa kuulemisessa lähes jokainen valtiosääntöasiantuntija ilmoitti, että he eivät kannata eivätkä pidä Suomen oloihin sopivana esitettyä ns. Ranskan-mallia. Myöhemmin useat asiantuntijat ovat kritisoinet eduskunnan hajottamista koskevaa pykälää. Ja kun itse mietintö on valmistunut, on siinä peräti kuusi eriävää mielipidettä. Tämä ei mielestäni edelleenkään anna kovin vakaata pohjaa hallitusmuodon uudistamiselle ja herättää kysymyksen, eikö olisi parasta valmistella uudistus kaikessa rauhassa.

Kun hallitus kuitenkin on ajamassa asiaa ratkaisuun, on siihen pyrittävä ottamaan perusteltu ja vakaumuksensa mukainen kanta.

Uudistuksessa on useita yksityiskohtia, jotka on helppo hyväksyä ja jotka saavuttavatkin varsin yleisen hyväksymisen. Tällaisia on mm. presidentin toimikausien rajaaminen kahteen.

Varsin helppo on myös ottaa kielteinen kanta hallituksen esittämään eduskunnan hajottamista koskevaan pykälään. Keskustan ja muihinkin vastalauseisiin viitaten en voi todellakaan yhtyä esitykseen siitä, että eduskunnan hajotus sidottaisiin pääministerin esitykseen.

Vaikein kysymys minulle ja ilmeisesti usealle muulle on suhtautuminen esitettyyn Ranskan-mallin mukaiseen presidentin vaalitapaan. Tässä asiassa on lopullinen kantani ollut varsin avoin, ja olen pyrkinyt seuraamaan sekä asiantuntijoiden että vaalipiirissäni kansalaisten mielipiteitä. Ehkä on hyvä, että tässä keskustelussa vielä tuodaan esille tätä koskevia pohdintoja, jotka kiistattomasti hämmäntävät edelleen useita edustajia ja monia kansalaisia. Minusta on tärkeätä, että asioista puhutaan ilman leimaamista brezhneviläisyyteen. Pääinvastoin tällaiset jyräämiset esityksen taakse voitaisiin yhtä hyvin leimata vastaavilla nimillä. Minusta on tärkeää, että ollaan rehellisiä ja pohditaan asiaa kuten ed. Rehn mm. sanoi.

On aivan ilmeistä, että yleinen mielipide kannattaa presidentin valintaa kansanvaalilla. Sen sijaan ei ole suinkaan samantekevää, millä tavalla suora kansanvaali toteutetaan eli miten menetellään tilanteessa, vieläpä ilmeisen usein toteutuvassa tilanteessa, jossa kukaan ehdokkaista ei ole saanut yli puolta annetuista äänistä. Hallitus ehdottaa Rans-

kassa noudatettavaa käytäntöä, jolloin kahden eniten ääniä saaneen ehdokkaan välillä järjestettäisiin uusi vaali neljän viikon kuluttua. Valiokunta supisti neljä viikkoa kolmeksi viikoksi.

Esityksen kiistattomana etuna on, että se lisää kansalaisten suoraa vaikutusta presidentin vaaliin. Tämän vastapainona on se haitta, että presidentin asema esimerkiksi suhteessa eduskuntaan pyrkii entisestään korostumaan. Suurempi ongelma liittyy kuitenkin valintaan suoralla kansanvaalilla eli Ranskan-malliin. Sen haitat ovat sekä poliittisia että käytännöllisiä.

Käytännölliset ongelmat muodostuvat siitä, että pitkäkhön vaalikampanjan, ennakkoäänestysten ja varsinaisen vaalin jälkeen alkaa kolmen viikon uusi vaalikampanja, uusi ennakkoäänestys ja uusi vaali. Toinen kierros aiheuttaa melkoiset lisäkulut sekä valtiolle että vaalikampanjaa käyville tahoille. On myös epäiltävissä, että kansalaiset voivat vaalikampanjan pitkittyessä entistä enemmän kyllästyä jatkuvaan kampanjointiin.

Vakavampi kysymys on esitetyn kaksivaiheratkaisun poliittiset ongelmat. Kun toisella kierroksella on vastakkain kaksi ensimmäisellä kierroksella eniten ääniä saanutta ehdokasta ja kun vaalia edeltää kolmen viikon ilmeisen kiihkeä vaalikampanja, on tämä kiistattomasti omiaan edistämään väestön poliittista kahtiajakautumista ja korostamaan poliittisten vastakkaisasettelujen kärjistymistä. Tätä on perinteisesti pidetty monipuoluejärjestelmässämme epäsuotavana.

Itsekin pidän kansallisten vastakkainasettelujen lieventämistä ja kansalaissovun edistämistä erittäin keskeisinä tavoitteina. Minusta suomalainen monipuoluejärjestelmä ja joustava yhteistyö yli poliittisen keskiviivan ja monipuoliset hallitusvaihtoehdot sekä suhteellisen laaja konsensus kansallisesti keskeisissä pyrkimyksissä ovat kannatettavia tavoitteita, joita vaalien kahden ehdokkaan toinen kierros voi selvästi heikentää. Tätä pidän itse Ranskan-mallin vakavimpana ongelmana. Kysymys ei todellakaan ole mistä tahansa tapahtumasta kuten tiedämme, vaan syvällisesti seuraavat kuusi vuotta maan poliittista elämää dominoivasta tapahtumasta.

On myös todettu, että toisen kierroksen vaalikampanjassa puolueet joutunevat useimmissa tapauksissa sitoutumaan jompaan-

kumpaan vaihtoehtoon, mikä kolmen viikon kiihkeässä julkisessa vaalitaistelussa on omiaan jakamaan myös puoluekenttää kahdeksi kiinteämmäksi ryhmäksi. Voidaan hyvällä syyllä epäillä, että tällaisissa vaaleissa luodaan pitkälti seuraavien kuuden vuoden hallituskoalition pohja. Tätä ei voida pitää parlamentarismin ja eduskunnan aseman korostamisen kannalta kovin suotavana tilanteena.

Toisaalta on myös todettu, mutta vähemmälle huomiolle on jäänyt, että ensimmäisellä kierroksella tämä malli voi myös merkitä Suomen oloissa puolueiden välistä taktikointia jo ensimmäisen vaiheen ehdokasasettelussa. Vapaata ehdokasasettelua rajoittanevat puolueiden pyrkimykset turvata ehdokasasettelussa tilanne, että oma ehdokas selviää toiselle kierrokselle.

Näin ollen kantani Ranskan-mallin suhteen on ollut hyvin varauksellinen. Esitinkin lähetekeskustelussa sen toivomuksen, että valiokunnassa pohdittaisiin vaalitapakysymystä riittävän perusteellisesti, jotta voitaisiin löytää juuri Suomen oloihin sopiva ja suomalaisia poliittisia perinteitä tukeva vaalitapa, joka turvaisi kansalaisten tahdon toteutumisen ja kansalaisten suoran päätöksenteon, mutta jossa voitaisiin välttää ns. Ranskan-mallin toisen vaalikierroksen monet ilmeiset ja mielestäni varsin huomattavat ongelmat. Käsitykseni mukaan tällöin olisi sopiva suoran yksivaiheisen kansanvaalin malli. Luulen kuitenkin, että enemmistöhallituksen annettua esityksensä eduskunnan valiokunta ei ole enää oikea paikka ennakoluulottomaan ja avoimeen valmisteluun.

Kun presidentin vaalitavan sisältöön ei tässä vaiheessa valitettavasti enää ole reaalista mahdollisuutta puuttua, joutuukin ratkaisemaan kantansa kolmannessa käsittelyssä esityksen ja nykyisen systeemin välillä. Joutuessaan pohtimaan omaa kantaansa muistuu mieleen, kuinka valiokunnan avoimessa kuulemisessa lähes jokainen valtiosääntöasiantuntija ilmoitti, että hän ei kannata Ranskan-mallin mukaista presidentin vaalitapaa Suomessa. Käsitykseni on myös se, että kokemukset Ranskasta eivät välttämättä ole mitenkään erityisen suosittelavia Suomen kannalta.

Hallituksen esityksen perusteluista käy myös ilmi, että esitettyä Ranskan-mallia toteutetaan vain kolmessa tarkastelun kohte-

na olleista maista, Ranskan lisäksi Itävallas- ja Portugalissa. Muissa maissa presidentin valinta tapahtuu muilla tavoilla, esimerkiksi Islannissa ja Irlannissa yksivaiheisella suoral- la kansanvaalilla.

Kun näihin pohdintoihin liittyy vielä tieto, että useat henkilöt, joiden kanssa vaalipiirisi- säni olen asiasta keskustellut, pitävät nykyis- tä vaalitapaa parempana, ei äänestysratkaisu ole helppo. Tämänhetkinen ns. julkinen mie- lipide on epäilemättä Ranskan mallin tapai- sen uudistuksen takana, tuohan se vaaliin enemmän showta ja tiedotusvälineille lisää mainosmarkkoja.

Kun kysymys kuitenkin on näinkin keskei- sestä valtakunnan asiasta, on syytä panna painoa omaan kantaansa ja vakaumukseensa mieluummin kuin valita helppo tie tämänhet- kisen julkisen paineen mukana. Mikäli pre- sidentin vaalitapalaista äänestettäisiin erik- seen, tulisin äänestämään vastaan. Kun kuitenkin kaikista laeista ilmeisesti ääneste- tään yhtenä pakettina, tulen äänestämään paketin puolesta, kuten ilmeisesti suuri enemmistö ryhmästäimme, koska paketissa kokonaisuutena on useita hyödyllisiä ja kan- natettavia osia, erityisesti presidentin toimi- kausien rajaaminen, mutta en epäröi sanoa, että pidän tätä valittua ratkaisua presidentin vaalitavan suhteen huonona.

Kokonaisuutena toteaisin vielä, että näin- kin suuri hallitusmuodon muutos olisi mie- lestäni ansainnut paremman valmistelun, kuin pelkkä virkamiestyö oli, ja yksituumai- semman eduskuntakäsittelyn, kuin valiokun- nassa nähdyt tapahtumat ja kuusi eriävää mielipidettä osoittavat. Todellakin lopputu- los mielestäni on kaikkea muuta kuin hyvä.

Vielä viitaten äskeiseen keskusteluun to- teaisin, että mielestäni on tärkeää, että kan- salaiset tulevaisuudessa eduskuntavaaleissa voivat halutessaan sanoa sanansa uudistuksesta. Tällöin nykyiset edustajat ja muut ehdokkaat joutuvat luonnollisesti sanomaan kantansa asiaan. Omasta puolestani totean, että tulen myös jatkossa pysymään kannassani, ellei, mikä tietysti ihanteellisinta olisi, tulevassa eduskunnassa voitaisi valtiosäännön edellyt- tämällä suurella enemmistöllä korjata uudis- tukseen nyt jääviä epäkohtia.

Ed. Vähänäkki (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olisin todella toivonut, että ed. Puska olisi tässäkin puheenvuorossa

pysynyt hänelle niin tutussa aiheessa, josta hän aina niin loogisesti puhuu eli tupakan- polton vastustamisessa, sillä nyt hänen luke- mansa puheenvuoro oli erittäin sekava. Muistuu mieleeni äidinkielenopettajan aika- naan sanoma lausahdus, että ”sekavasti pu- huttu on sekavasti ajateltu”. Ed. Puskan puheenvuoro kuvastaa täällä esiintynyttä keskustapuolueen kantaa samanlaisena kuin muissakin puheenvuoroissa. Keskusta ven- koilee suorassa kansanvaaliasiassa. Heidän haaveenaan on paluu brezhneviläiseen ja vladimiroviläiseen aikaan.

Suomen kansalle olisi nyt kerta kaikkiaan saatettava tiedoksi, että keskusta vastustaa maan hinnan alentamista ja siis asuntopoli- tiikan kehittämistä, ruoan hinnan alentamis- ta sekä nyt suoraa kansanvaalia. Keskusta ei luota Suomen kansan arvostelukykyy- n, ja minä toivon ja moni muukin, että kansa huolehtii seuraavissa vaaleissa, että suoran kansanvaalin vastustajia olisi mahdollisim- man vähän.

Ed. Virolainen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Minä en ymmärrä, miten ed. Vähänäkki kantaa niin suurta huolta keskustapuolueen kannasta. Tietääkö ed. Vähänäkki, mikä on ollut sosialidemokraat- tien kanta presidentin valintatavassa? Jollei tiedä, niin minä valistan, että te olette aina Koiviston päiviin saakka olleet sitä mieltä, että eduskunnan pitäisi valita presidentti.

Ed. Jäätteenmäki (vastauspuheenvuo- ro): Herra puhemies! Minusta me emme ole tässä keskustelussa kiinnittäneet huomiota lainkaan siihen oleelliseen asiaan, että tällä uudistuksella ei eduskunnan valtaa tulla ko- hentamaan. Voisi sanoa, että sosialidemok- raatit ja kokoomus venkoilevat siinä, että kansanvaltaa kunnioitettaisiin ja eduskun- nalle annettaisiin enemmän päätösvaltaa. Sen sijaan kokoomus ja sosialidemokraatit haluavat olla lisäämässä pääministerin val- taa, joka ei suinkaan ole aina osoitus kan- sanvallasta.

Ed. Törnqvist merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Laine: Herra puhemies! Ed. Vähä- näkki puhui äsken selkeästi, kuten hänen

tapansa on, mutta minun mielestäni myös ed. Puska puhui täysin selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Tästä johtuen toivoisinkin, että ainakin me kaikki, joilla on punainen kraavatti kaulassa, on se sitten kirkkaampi tai himmeämpi, osaisimme asiallisesti suhtautua edustajien käyttämiin puheenvuoroihin. (Ed. Jokinen: Oikein huomautettu!)

Ensimmäisen käsittelyn yhteydessä käyttämässäni puheenvuorossa ja myös lakiesitysten lähetekäsittelyssä olen tuonut julki demokraattisen vaihtoehdon eduskuntaryhmän suhtautumisen valtiosääntöuudistukseen. Toistamatta sitä, mitä aikaisemmin on sanottu, totean esillä olevasta valtiosääntöuudistuksesta seuraavaa:

1) Kyseessä on pieni osauudistus, ei merkittävä kokonaisuudistus.

2) Se ei toteuta ja edistä tärkeintä eli kansalaisten perusoikeuksien kirjaamista perustuslakiin.

3) Se ei lisää kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksia vallan käytössä.

4) Se ei vahvista Suomen kansaa edustavan eduskunnan valtaa olennaisesti.

5) Ehdotetulla vaalitavalla vahvistetaan yhden henkilön valtaa eduskunnan yli.

6) Presidentin valtaoikeuksia ei kavenneta lähinnä kosmeettisia muutoksia lukuun ottamatta.

Lakialoitteemme n:o 2/1987 vp., jossa olen ensimmäisenä allekirjoittajana, hyväksymisellä sekä toteuttamalla valiokunnan mietintöön kirjatut ed. Männistön vastalauseen mukaiset muutokset uudistuksen sisältöä voitaisiin parantaa merkittävästi. Devan eduskuntaryhmä kannattaa ed. Männistön vastalauseen peruslinjaa, mutta me haluamme siinä esitettyä täydentää ja kehittää kahden pykälän osalta sekä lisäksi tehdä yhden selkeän muutoksen.

Hallitusmuodon muuttamista koskevassa osassa ed. Männistön vastalauseessa ehdotetaan, että eduskunta valitsisi pääministerin siten kuin valtiopäiväjärjestyksen 2 a luvussa ehdotetaan säädettäväksi. (Ed. Virolainen: Aivan oikein!) Me olemme samaa mieltä tästä ehdotuksesta, mutta ehdotamme, että myös muut ministerit valittaisiin samaa menettelyä noudattaen. Miksi? Siksi, että mielestämme ministerin pätevyys tulisi vielä paremmin punnituksi, kun valinta tapahtuisi eduskunnassa. Parlamentaarinen tuki jokaiselle valitulle olisi varmasti vankempi kuin

käyttäen esimerkiksi nykyistä valintatapaa. Valitun ministerin riippuvuus eduskunnasta olisi huomattavasti suurempi kuin nykyistä käytäntöä noudattaen.

Me ehdotamme valtiopäiväjärjestystä muutettavaksi vastaavalla tavalla, siis siten, että eduskunnan puhemies neuvoteltuaan eduskuntaryhmien kanssa tekisi ehdotuksen pääministerin ja myös muiden ministerien valitsemisesta eduskunnassa.

Hallituksen nimittäminen siirtyisi ehdotuksemme mukaan presidentiltä eduskunnalle. Me olemme myös sitä mieltä, että esimerkiksi eduskunnan hajottamisoikeus, ennenaikaisten vaalien toimeenpano, korkeimman virkamiehistön valinta, Suomen Pankin ja Kansaneläkelaitoksen johdon nimittäminen jne. tulisi siirtää presidentiltä eduskunnalle. (Ed. Virolainen: Ei eduskunta sellaisesta päättä missään!) Eduskunnan vallan ja aseman vahvistaminen edellyttää presidentin valtaoikeuksien voimakasta supistamista, johon edellä viittasin.

Ehdotukset pääministerin vallan lisäämisestä saattaisivat eduskunnan riippuvaiseksi pääministerin ja hallituksen luottamuksesta, niin kuin nykyisin tahtoo asia ollakin, vaikka hallituksen tulisi perustuslain mukaan kuitenkin nauttia eduskunnan luottamusta. Yhteiskunnallisen kehityksen ja vallan käytön kannalta tärkeintä on kansalaisten omatoimisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen. Se on mahdollista mm. asettamalla tärkeimmät yhteiskuntapoliittiset ratkaisut sitovan kansanäänestyksen kohteeksi, säätämällä 5 000 kansalaisen allekirjoittaman aloitteen esittämisoikeus eduskunnalle ja 50 000 kansalaisen oikeus välikysmyksen esittämiseen eduskunnalle.

Eduskunnan aseman vahvistamiseksi tulisi myös presidentin valinta siirtää kansan suoraan valitsemalle eduskunnalle, kuten nykyisin eräissä maissa tapahtuu. Ehkä lopuksi saan tältä osin hieman vielä perustella tätä näkökantaa. Olen valtiosääntöuudistuksen ensimmäisen käsittelyn yhteydessä perustellut tekemäämme aloitetta, miksi tuo aloite oli tehty. Nyt jatkan hieman pidemmälle.

Kun täällä käydyssä keskustelussa tänään ja aikaisemmin voimakkaasti korostetaan sitä, että kansalla täytyy olla oikeus presidentin valintaan, niin tässä keskustelussa jätetään kokonaan huomiota vaille, mikä

asema sitten on annettava sille vaatimukselle ja sille tosiasialle, että kansanvaali suoritetaan nykyisin kansanedustajien valinnan osalta, valitaan 200 kansanedustajaa täyttämään sitä kansan tahtoa. Jos nyt sitten pyritään sellaiseen järjestelmään, jossa kansanvaalilla tänne valittujen 200 edustajan päättäntävaltaa ollaan heikentämässä, alistamassa yhden henkilön vallan alle, ollaanko tällöin kansanvallan ja kansanvaalin kannalla? Eikö siinä pikemminkin tapahdu nyt päinvastoin?

Minä haluaisin muistuttaa siitä, että kun 1917 perustuslakivaliokunta valmisti hallitusmuotoesitystä, niin silloin sitä perusteltiin nimenomaan sillä, että valitsemalla valtion päämies kansanvaalilla saadaan hänet riippumattommaksi eduskunnasta. Se oli silloin tavoite ja saattaa olla, että tätä myös nyt tavoitellaan tai ainakin siihen ajaudutaan ehdotetulla systeemillä.

Onko parempi niin, että kansa pääsee kerran kuudessa vuodessa valitsemaan ylimmän vallan käyttäjän, vaiko niin, että kansa neljäksi vuodeksi valitsee 200 vallan käyttäjää, joita voidaan aina kuitenkin neljän vuoden väliajoin kontrolloida ja jotka voivat kontrolloida hallitusta ja ehkä myös presidenttiä?

Jos tämä ajatus tuntuu niin tavattoman uudelta tai vaikealta, kuitenkin haluaisin nyt vakuuttaa, viitaten täällä jo aiemmin käytyyn keskusteluun, että varsin monet ovat tätä kantaa kyllä aiemmin edustaneet. Työväenliike on perinteisesti ollut sitä mieltä, että presidentti pitäisi valita eduskunnassa. Jopa valtiosääntökomitean enemmistö oli 1970-luvulla sitä mieltä, että näin pitäisi tapahtua. Eduskunta on valinnut vuosina 1919 ja 1946 presidentin, mm. sen presidentin, jonka aikana Paasikiven — Kekkonen ulkopoliittinen linja maassa itse asiassa aloitti, sanoisinko, voittokulkunsa. Italiassa ja Kreikassa parlamentti valitsee presidentin. Saksan liittotasavallassa on suurin piirtein samanlainen systeemi.

Jos menetellään hallituksen ehdottamalla tavalla, se tulee kyllä merkitsemään, kuten ymmärtääkseni ed. Puskakin tarkoitti puheenvuorossaan, kaksipuoluejärjestelmän vahvistamista. Se tulee merkitsemään myös presidentin sisäpoliittisen vallan kasvamista. Tämä on kyllä asia, josta edellisessä istunnossa silloin, kun oli ensimmäinen käsittely,

eduskunnassa kiisteltiin, onko tämä oikein vai väärin.

Herra puhemies! Olen ensimmäisen käsittelyn yhteydessä perustellut lakialoitteemme, jonka pohjalta tulen yksityiskohtaisessa käsittelyssä tekemään muutosehdotuksen presidentin valintatapaa koskevaan kohtaan ja pariin muuhun kohtaan.

Haluan lopuksi muistuttaa, kuten edellisissä puheenvuoroissa jo on todettu, että valtiosääntöasiantuntijoista auditoriossa julkisessa keskustelutilaisuudessa muistaakseni lähes kaikki olivat sitä mieltä, että hallituksen ehdottama vaalitapa ei sovellu eikä ole suositeltava.

Ed. Kekkonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Laineen laajasta esityksestä puuttuisin yhteen kohtaan eli siihen, kun hän mainitsee perusoikeuksien kirjaamisesta valtiosääntöön. Ajatushan on hyvin vasemmistolainen ja koko tämän vuosisadan ollut pohdintojen kohteena. Nyt kuitenkin se on avautunut jotenkin uudella tavalla, kun katsomme, mitä on tapahtunut itäisessä ja keskisessä Euroopassa. Siellähän on valtiosääntöjä, joissa sanotaan mm., että ihmisellä on oikeus onneen. Me tiedämme, että onni ei ole ihmiselle tullut valtiosäännön kautta, niin kuin se ei tule monen muunkaan asian kautta. Tässä suhteessa minusta juuri tämä aika, jota elämme, ei ole kovin otollinen tällaisen säännösten kirjaamiseksi valtiosääntöömme.

Ihan tätä taustaa vasten haluaisin hyvin arvostamalleni ed. Laineelle siteerata Janus Ross -nimistä filosofia, joka sanoo, että kaikkein surullisinta ei ole siellä, missä nauru on kielletty, vaan siellä, missä se on pakollista.

Ed. Laine (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Haluan kiittää ed. Kekkonen tästä valistavasta puheenvuorosta, mutta se ei kyllä muuta mielipidettäni siitä, toivottavasti ei muuta muidenkaan mielipidettä siitä, että perusoikeuksien kirjaaminen Suomen hallitusmuotoon on edelleen tarpeellinen, hyvä ja kannatettava asia. Jos näin voidaan menetellä, niin kansalaisilla on ainakin mahdollisuus vedota eduskunnan tahtoon, hallitusmuotoon, hakiessaan itselleen oikeutta tässä maassa.

Ed. Männistö: Arvoisa puhemies! Tasavallan presidentin vaalitavan muutos ja siihen liittyvät korkeimpien valtioelinten toimivaltasuhteiden muutokset ovat saaneet sekä eduskunnassa että julkisessa sanassa ansaittua huomiota osakseen. Jos kansalaisilta kysyttäisiin toistuvien mielipidemittauksien, mikä vaalitapa on paras, varmasti suoraan kansanvaalia kannattavien osuus olisi kasvava. Näin siitä huolimatta, että sama julkisuus, joka ruokkii käsitystä kansanvallan lisääntymisestä suoran vaalin myötä, näyttää joka päivä esimerkkejä mitalin toisestakin puolesta.

Politiikan käytäntö siirtyy yhä selvemmin yksilö- ja valtapainotteiseksi. Meillä on noin vuoden kuluttua eduskuntavaalit. Haluan kysyä, kenen etua palvelee niistä ja niihin vaikuttavasta hallituksen huonosta politiikasta vaikeneminen. Kaikki huomio on kiinnitetty useita vuosia myöhemmin tapahtuviin presidentin vaaleihin. Ei vain mielipidemittauksin asetella ehdokkaita suosituimmuusjärjestykseen, vaan tärkeitä henkilövalintoja ja yhteiskunnallisia päätöksiä tehdään sen perusteella, miten niiden arvioidaan vaikuttavan presidentin valintaan. Spekuloidaan tulevilla tapahtumilla, yllättävillä poikkeusoloilla ja ehdokaiden ulospelaamisella esimerkiksi iän perusteella. Viimeistään kaiken tämän pitäisi herättää huomaamaan, että yhden henkilön, tasavallan presidentinkään, varaan ei pitäisi rakentaa niin paljon kuin nykyisin tapahtuu, oli vaalitapa mikä hyvänsä.

Eduskunnassa käydyssä keskustelussa on tuotu selvästi julki tarve rajoittaa presidentin toimivaltaa eduskunnan ja osittain eduskunnan luottamusta nauttivan hallituksen hyväksi. Aika yleisesti tässä talossa koetaan eduskunnan toimivallan lisääminen tarpeelliseksi ja oikeaksi sekä pidetään nyt tapahtuvia muutoksia tässä suhteessa vaatimattomina. Sitä ne ovatkin.

Mielestäni hurskaat toivomukset siitä, että tulevaisuudessa valtiollista järjestelmäämme kehitettäisiin eduskuntakeskeisen parlamentarismien suuntaan ovat kauniita, mutta johtavat helposti päinvastaiseen. Valittaen on pakko kysyä, mitä mieltä on antaa lisää valtaa sellaiselle eduskunnalle, joka ei halua käyttää nykyisiääkään mahdollisuuksiaan. Ainoa oikea tapa osoittaa kansan valitseman eduskunnan tärkeä asema on äänestää nyt

esillä oleviin valtiosääntölakeihin sellaiset muutokset, joilla lunastetaan kansanvaltaan asetetut odotukset.

SKDL:n aloitteessa ja vastalauseessa ehdotetaan presidentin toimivallan supistamista ja eduskunnan vallan lisäämistä.

Arvoisa puhemies! Ehdotan, että ensimmäisen ja toisen lakiehdotuksen käsittelyn pohjaksi otettaisiin perustuslakivaliokunnan mietintöön liitetyn V vastalauseen mukaiset lakiehdotukset.

Lopuksi haluan painavasti todeta, että kansanedustajien on turha itkeä päätösvaltansa vähyyttä, sillä meistä itsestämme riippuu, tahdommeko käyttää kansan meille antamaa valtaa vai emme. Toivon, että jämäköitymistä osoitettaisiin nyt ja siirrettäisiin perustuslakien pykäliin ne toivomukset, joita täällä on useissa puheenvuoroissa edustettu. Jos lisäksi eduskunta tekisi kansalaisten kannalta hyviä päätöksiä esimerkiksi sosiaaliturvaa, koulutusta, verotusta ja perusoikeuksia koskevissa asioissa, eduskunnan ns. arvovalta kohoaisi, jos ja kun sitäkin näkyy pidettävän tärkeänä.

Ed. Anttila: Herra puhemies! Harri Holkerin hallituksesta on tähän mennessä vaihtunut jo neljä ministeriä ja käsittääkseni viideskin eli ministeri Taxell on lähdössä. Tästä ilmeisesti on tehtävä se johtopäätös, että politiikassa tänä päivänä käy kova puhuri. Onko enää mahdollista kenenkään saavuttaa sellaista karriääriä politiikassa, mitä ed. Virolainen ministerikokemuksellaan edustaa?

Sen lisäksi haluaisin puuttua tässä yhteydessä eduskunnan arvovaltaa ajatellen nimenomaan sellaiseen käytäntöön, joka valittavasti on ilmeisesti jonkin verran yleistymässäkin. Siitä on esimerkkejä niin viime vaalikaudelta kuin nyt menossa olevaltakin. Eli kansanedustaja, joka eduskuntakautena nimitetään virkaan tai toimeen, ottaa tämän tehtävän vastaan, mutta samalla siinä ohessa hoitaa myös kansanedustajan tehtävää. Itse pidän tätä kansanedustajan arvokkaan tehtävän aliarvioimisena.

Jos lähdemme siitä, että eduskunnalle pitää jatkossa entistä enemmän saada vaikutusmahdollisuuksia ja arvostusta, eikö silloin kansanedustajien itsensä tulisi tehdä ainakin itselleen selväksi se, mikä on tämän arvokkaan tehtävän mukaista. En pidä kovin

perusteltuna sitä, että täällä käydään nappia painamassa, ei osallistuta valiokuntatyöhön ja samanaikaisesti hoidetaan käytännössä kahta päätoimista tehtävää. Se ei varmaan täysipainoisesti onnistu. Siinä mielessä todella — en tiedä keinoa, tarvitaanko siihen lainsäädäntöä vai voidaanko se jättää jokaisen edustajan omaan harkintaan — toivoisin, että tässä harkinnassa jatkossa päädyttäisiin toisenlaiseen ratkaisuun. Onko se paikka niin vaikea luovuttaa kukaties sieltä vaalipiiristä tänne tulevalle, ehkä pahimmalle kilpailijalle vaaleissa? Hän saa tietynlaisen etulyöntiaseman, mutta minusta se ei saa olla pääkysymys, vaan pääkysymys on se, että kansanedustajan tehtävä hoidetaan täysipäiväisesti ja asianmukaisesti.

Arvoisa puhemies! Lopuksi erääseen näkökohtaan, joka liittyy myös eduskuntatyöhön ja eduskuntaryhmien toimintaan. Viime aikoina on kovasti keskusteltu politiikan suursiivouksesta ja eduskuntatyön arvostuksesta. Keskeisesti on ollut esillä mm. kansanedustajien toimiminen erilaisten valtionyhtiöiden hallinnossa. Valtionyhtiöthän ovat käytännössä veronmaksajien omistamia yhtiöitä, siis kansalaisten. Minusta on aivan luonnollista, että silloin niiden toimintaa valvovat juuri kansan valitsevat edustajat. Kansanedustajien tehtävänä nähdäkseni on nimenomaan valtionyhtiöissä edustaa veronmaksajien etuja.

Nyt kuitenkin kauppa- ja teollisuusministeriö pyytäessään ehdotukset valtionyhtiöihin valittavista edustajista, lähettää pyynnön puoluetoimistoon. Mielestäni eduskunnan ja eduskuntatyön arvostusta lisäisi se, että tämä pyyntö tulisi eduskuntaryhmille, jotka suoraan käytännössä edustavat kansaa ja sitä kautta myös valtionyhtiöiden omistajatahoa. Tässä mielessä, kauppa- ja teollisuusministeri ei nyt ole paikalla, olisi ollut mielenkiintoista kuulla, mihin tämä käytäntö perustuu. Toivon, että tähän käytäntöön tulee jatkossa muutos.

Arvoisa puhemies! Lopuksi pari sanaa ns. kaksinapaistumisesta. Ymmärrän varsin hyvin niiden edustajien epäilyksiä, jotka olivat mukana perustuslakivaliokunnan järjestämässä seminaarissa 9 päivänä maaliskuuta 1988, jossa 13 kuullusta asiantuntijasta 12 vastusti suoraa, tarvittaessa kaksivaiheista Ranskan-mallin mukaista presidentin vaalitapaa. Ainoastaan, jos oikein muistan, Uu-

denmaan läänin silloinen maaherra, nykyinen oikeusasiamies, oli tämän vaalitapauidistuksen kannalla. Toki tässä tilaisuudessa mukana olleet jäivät hyvin suuren epätietoisuuden valtaan, miten pitäisi menetellä, kun niin arvovaltainen joukko valtiosääntöasian-tuntijoita uudistuksen tyrmäsi.

Nyt kuitenkin keskustan vastalauseessa oleva järjestelmä, jolla eduskunnan vaikutusmahdollisuuksia pääministerin valintatilanteessa hallitusta muodostettaessa lisätään, muodostaa nähdäkseni käyttökelpoisen tasapainon, balanssin. Tässä hallituksen esityksessä on toki se muotopuoli, että siinä eduskunnan asema ei korostu. Päinvastoin, siinä pääministerin asemaa korostetaan eduskunnan kustannuksella. Tässä mielessä toivoisin, että mahdollisimman moni voisi harvita keskustan vastalauseessa olevaa vaihtoehtoa, kun asiasta hetken kuluttua äänestetään.

Ed. Paloheimo: Herra puhemies! Toivon, että seuraava puheenvuoroni valtiosääntöuudistuksesta ei herätä saman tyyppistä väittelyä keskustapuolueen ja kokoomuspuolueen välillä kuin ed. Rehlin puheenvuoro aikaisemmin herätti. Vältän tiukasti käyttämästä mitään oletettuja tai olemassa olevia nimiä, kun seuraavaksi aion keskittyä käsittelemään presidentin vaalia sillä tavalla kuin nyt on ehdotettu.

Presidentin vaaleissa kuten myös eduskunta- ja kunnallisvaaleissa on eräs mielenkiintoinen periaatteellinen piirre. Se on se, että niissä ei saa antaa negatiivisia ääniä. Saa antaa ainoastaan ääniä, jotka ovat myönteisiä jollekin ehdokkaalle. Tämä on tietysti käsitettävä sillä tavalla, että periaatteessa halutaan, että kaikkiin suhtaudutaan vähintään myönteisesti tai neutraalisti. Siitä huolimatta, että tällainen myönteinen perusviritys saattaa olla yleisen ilmapiirin kannalta hyvä, se ei kuitenkaan vastaa todellisuutta. Todellisuus ei ole sen kaltainen. Todellisuudessa tilanne on sellainen, että joitakin ehdokkaita kohtaan tunnetaan hyvin voimakkaita kielteisiä tunteita ja asenteita ja joitakin kohtaan saattaa olla myönteisiä asenteita. Saattaa jopa olla niin, että joissakin tapauksissa kielteiset asenteet ovat yleisempiä kuin myönteiset.

Mielestäni meidän pitäisi käydä lävitse sellainen ajatusleikki, että jos presidentin

vaali olisi sellainen, että negatiivisia ääniä saisi antaa, olisiko silloin oikein ja perusteltua, että valituksi tulleen presidentin äänimäärän pitäisi kokonaisuudessaan olla positiivinen, että hänen pitäisi kokonaisuudessaan saada enemmän kannatusta kuin vastustusta. Toivon, kun ministeri Kanerva siellä naureskelee, ettei hän ajattele jotakin mahdollista tulevaa presidenttivaaliehdokasta, vaan pitää kysymyksen täysin teoreettisella tasolla, niin kuin minunkin tarkoituksenani on. (Min. Kanerva: Niin se on tehtävä!)

Haluan edelleen jatkaa ajatusleikkiä sillä tavalla, että jos ajatellaan nyt esitettävää vaalitapaa, niin voiko tämä vaalitapa todellisuudessa johtaa siihen, että valituksi tulee henkilö, jolla on enemmän vastustajia kuin kannattajia, että valituksi tulisi henkilö, jonka äänimäärä jäisi negatiiviseksi, jos saisi antaa negatiivisia ääniä. (Min. Kanerva: Periaatteessa kyllä!) — Ministeri Kanerva vastasi aivan oikein ensimmäiseen kysymykseen. — Haluan esittää toisen kysymyksen: Voiko joku sellainen ehdokas jäädä samanaikaisesti valitsematta, jolla kuitenkin on enemmän kannattajia kuin vastustajia? Voisiko ministeri Kanerva vastata tähänkin? (Min. Kanerva: Totta kai!) — Hyvä! Ministeri Kanerva vastasi oikein toiseenkin kysymykseen. (Ed. Helle: Pääseekö seuraavaan hallitukseen?) — Tämä nyt ei ole mikään sellainen testikysymys, että onko esimerkiksi äänioikeutettu vaaleissa vai ei. — Haluaisin todeta sen nyt, että on aika valitettavaa, että näihin kumpaankin kysymykseen joutuu näin teoreettisessa mielessä vastaamaan myönteisesti.

Haluaisin seuraavaksi pohtia sellaista käytännön tilannetta, joka saattaa kuitenkin olla suhteellisen yleinen, jossa on kolme varteenotettavaa ehdokasta. Minä pyydän jälleen, arvoisa puhemies, että nyt ei ryhdyttäisi ottamaan mitään käytännön esimerkkiä edes mielessä, vaan tämä ajatusleikki on puhtaan teoreettinen: kolme varteenotettavaa, melko tasapäistä ehdokasta. Nyt ajatelkaamme, että kaksi ehdokkaista omaa jonkin verran enemmän kannatusta kuin kolmas. On siis ehdokkaita A, B ja C, joista A ja B ovat sellaisia, joilla on vähän enemmän kannatusta kuin kolmannelle, C:llä, mutta sekä A:lla että B:llä on hyvin laaja vastustus, jota taas C:llä ei ole. Kolmas ehdokas C on siis hyvin

laajan joukon keskuudessa ylivoimainen kakkonen ja hänellä on hyvin vähän vastustajia. Hän on luonteeltaan siis toisenlainen kuin A ja B. Ehdokkaat A ja B ovat sellaisia, jotka herättävät voimakkaita intohimoja sekä puolesta että vastaan. Ehdokas C on sen sijaan maltillinen, hänellä ei ole aivan niin paljon suoraa kannatusta kuin ehdokkailla A ja B, mutta hyvin laajojen joukkojen hyväksyminen kuitenkin. (Ed. Jokinen: Miellenkiintoista!)

Pohtikaamme, mitä tässä teoreettisessa tapauksessa sitten tapahtuu. Tässä käy siis sillä tavoin, että ensimmäisellä kierroksella A ja B tulevat valituiksi, koska heillä on pikkuisen enemmän kannatusta kuin C:llä. Toisella kierroksella tapahtuu niin, että hyvin moni jättää äänestämättä, koska heidän mielestään sekä A että B ovat kelvottomia. Moni äänestää, mutta ei suinkaan sitä, jota kannattaa enemmän, vaan sitä, jota vastustaa vähemmän, jota kohtaan on pienempiä kielteisiä tunteita. Jos C, tämä joka putosi ensimmäisellä kierroksella, asetettaisiin vastakkain joko A:n tai B:n kanssa kolmannelle kierroksella, niin hän voittaisi kummankin, ei siitä syystä, että hänellä on yhtä paljon kannatusta, vaan siitä syystä, että hänellä on niin hirvittävän paljon vähemmän vastustajia. Haluaisin huomauttaa teille, että lopputulos tässä vaalissa tämän teoreettisen keskustelun jälkeen voidaan todeta erittäin epäterveeksi. (Min. Kanerva: Yhteiskunta ei ole laboratorio!)

Tämä saattaa edelleen jatkossa johtaa siihen, että kun tämä todetaan, kun ehdokkaat toteavat, että näin tulee käymään, niin maltillisuus ja tasapuolisuus, joita yleensä on pidetty hyvinä ominaisuuksina, muuttuvat kielteisiksi piirteiksi siitä syystä, että ehdokkaat eivät pidä niitä sellaisina piirteinä, joiden kautta pääsee presidentiksi. Sen sijaan äärimmäiset kannanotot, pinnallinen julkiuus ja populistisen räväkkä esiintyminen muuttuu eräänlaiseksi taktiikka-aseeksi pelkästään siitä syystä, että niillä paremmin takaa sen, että pääsee toiselle kierrokselle. Tämä vaikuttaa tietysti kielteisesti koko poliittiseen ilmapiiriin. Näin ollen lopputuloksena voi todeta, että vaalitapa on ilmeisen heikko tai siinä on ainakin selviä heikkouksia, erityisesti siitä syystä, että ehdokkaita ei missään vaiheessa panna paremmuusjärjestykseen. Tämä on vaalin ehdoton heikkous.

Tässä äänestetään niin sanoakseni binäärisesti. Voi antaa vain kyllä-ääniä tai sitten ei mitään.

Herra puhemies! Haluan kertoa, mistä syystä olen puhunut, koska ilmeisesti en kuitenkaan ehdota jotain toista vaalitapaa. Se ei menisi lävitse. (Ed. Virolainen: Lämpimikseen vain puhuu!) — Se johtuu siitä, ed. Virolainen, että tässä vaalitavassa, joka nyt ilmeisesti tullaan valitsemaan, (Ed. Virolainen: Varmasti tullaan!) merkitsee huomattavasti enemmän kuin missään muussa vaalitavassa se, että gallupeja julkaistaan ennen vaaleja, että äänestäjät tietävät sen, mikä on eri ehdokkaitten todennäköinen äänimäärä.

Toiseksi muuttuu erittäin tärkeäksi se, että tiedotusvälineet kertovat äänestäjille seikka-peräisesti, mitä tulee tapahtumaan ensimmäisellä ja sitten todennäköisesti toisella vaalikerroksella. Muuten äänestäjät saattavat joutua sellaiseen tilanteeseen, että he huomaavat yhtäkkiä, että valtakuntaan on valittu sellainen presidentti, jolla loppujen lopuksi on enemmän vastustusta kuin kannatusta.

Ed. Aittoniemi: Herra puhemies! Kun kuuntelin äsken ed. Paloheimon, niin kuin tavallista, hyvin ansiokasta ja sujuvaa puhetta, niin huomasin, että minullakin saattaisi olla pienet mahdollisuudet vuoden 1994 presidentin vaaleissa. Siis toivoa ei ole vielä missään tapauksessa menetetty. Joskus sitä liikkuu toivon ja epätoivon välillä, mutta kiitoksia, Eero Paloheimo, autoitte taas vähän ylemmäs.

Mutta tästä asiasta en halua nyt puhua. Tulin pönttöön sen vuoksi, koska eduskuntaryhmämme on jo tehnyt pohjaehdotuksen ja tulee myös tekemään ed. Joutsensaaren vastalauseen pohjalta muutamia muutosehdotuksia tähän lakiin. Siinä mielessä ajattelin käydä täällä vielä, vaikka ed. Joutsensaari on asian jo aikanaan perusteellisesti selvittänyt.

Ensinnäkin olen kuullut täällä jo aikaisemmin asiasta keskusteltaessa mm. tulevan vasemmistoliiton taholta sellaisia näkemyksiä, saattaa olla heidän vastalauseessakin sellainen näkemys, että suoralla kansanvaalilla valittu presidentti olisi liian vahva presidentti. Minä olen yrittänyt tätä yksinkertaisella ajattelutavallani miettiä enkä löydä tälle näkemykselle minkäänlaista perustetta. Tarkoittaako tämä sitä, että suoralla kansanvaalilla valittu presidentti tuntisi itsensä niin

vahvaksi, että hän kävisi ylpiäksi ja käyttäisi valtaansa väärin? Se ei voi missään tapauksessa pitää paikkaansa. Päinvastoin henkilö, joka valitaan presidentiksi, tuntee sitä suurempaa vastuuta tehtäviensä hoidosta, mitä selkeämmin hän tuntee itsensä kansan valitsemaksi.

Sen sijaan jos vaalitapa tapahtuu siten kuin aikaisemmin ja nyt viimeisimmässä vaalissa, toisella kierroksella on aina tavalla tai toisella jouduttu tietynlaisen poliittisen pelin verkkoihin, lähes aina kaikissa tapauksissa, kun on menty toiselle kierrokselle. Joskus tämä on mennyt niin pitkälle, että vielä vuosikymmenien jälkeen kysytään, kuka se oli ja mitä se maksoi. En nyt viitsi viitata mihinkään tiettyyn presidentin vaaliin, tiedätte varsin hyvin, mitä tässä asiassa tarkoitan.

Poliittisen pelin kautta valittu presidentti on tietyllä tavalla voimakkaastikin ”kiitollisuudenvelassa” tietyille poliittisille suunnille, ja se merkitsee myös sitä, että hän ei todellakaan tietyllä tavalla ehkä ole vahva presidentti, mutta tämä on negatiiviseen suuntaan siihen verrattuna, jos hän tuntee olevansa vahva presidentti kansan suoraan valitsemana. (Ed. Knuuttila: Onko Mitterrand?) — Mitterrand on vahva. Minä en tiedä, millä tavalla hänet on valittu. En muista, miten asia tapahtui. Sillä ei oikein paljon ole merkitystä tähän, miten meillä Suomessa presidentti valitaan, (Ed. Pulliainen: Tämä on sama malli!) paitsi jos meillä on joskus Mitterrand Suomen presidentti, siihenhän suuntaan integraatiossa tietysti mennään. Joku muu saattaa olla presidenttinä Suomessa. Ainakin ministerinä saattaa teorian mukaan olla, kunhan tämä lakiesitys sellaiseen hyväksytään.

Mutta itse asiaan mennäkseni, tämä asiahan on selvä, näin täällä tullaan päättämään, suora kansanvaali, ja se on tietysti oikein. Suomen maaseudun puolue on kannattanut tätä näkemystä ja tulee sitä tietysti myös kannattamaan.

Sen sijaan lakiehdotuksessa on kohtia, joita me vastustamme, ja ne perustuvat erityisesti pääministerin korostetun vahvaan asemaan näiden lakien hyväksymisen jälkeen. Me emme voi hyväksyä sitä, että tasavallan pääministeri — tämä on moneen kertaan sanottu — henkilö, jota ei edes kansa ole valinnut kansanedustajaksi, tulee

määräävään asemaan ainakin aloitteellisesti tasavallan presidentin suuntaan ja myös asettuu eduskunnan vallan yläpuolelle. Tarkoitin tällä sitä, että vain pääministerin aloitteesta presidentti voisi hajottaa eduskunnan vastoin kuin nykyisin.

Toinen asia on se, että pääministeri pystyisi tekemään aloitteen yksittäisen ministerin erottamiseksi ministerinvirastaan, valtioneuvoston jäsenyydestä, ehkä parempi on sanoa näin, siitä huolimatta, että tällä on eduskunnan vahva tuki takanaan. Me emme siis voi hyväksyä näitä, ja tulemme näissä asioissa joko äänestämään vastakkaisen ehdotuksen puolesta tai tekemään asiasta itse ehdotuksen.

Kolmas asia koskee ministerin syntyperää, joka on liitetty meillä Suomen maaseudun puolueen eduskuntaryhmään nähden tiettyihin muihin asioihin, joista paljon on puhuttu. Siitä ei ole kysymys lainkaan. Minun mielestäni meidän mielestämme juuri tällä hetkellä, kun ollaan maailman laajuisesti kansainvälistymässä tavalla, jonka tulevaisuutta ja seurauksia emme tiedä, meidän on tarpeetonta, jopa kyseenalaista saada lainsäädäntöömme sellaisia pykäläiä, jotka mahdollistavat muun kuin syntyperäisen Suomen kansalaisen mahdollisuudet valtioneuvoston jäseneksi.

Toisaalta Suomen maaseudun puolueen eduskuntaryhmässä näkemys on myös peräti kansallinen, kieltämättä. Me katsomme kunnia-asiaksi, että meillä luotetaan siihen, että me pystymme oman kansan ja omien kansalaisten keskuudesta täyttämään valtioneuvoston vapaana olevat paikat. Siihen ei ulkomaalaisia tässä vaiheessa tarvita.

Kuten äsken aikaisemmin mainitsin, toinen perusta on se, että meidän pitäisi yleensäkin lainsäädännössämme, mitä olemme esittäneet myös yhdistyslakia ja yleisistä kouksista annettua lakia käsiteltäessä, olla hyvin varovaisia liikkeissämme tähän suuntaan. Nämä päätökset voitaisiin tehdä tulevaisuudessakin, antaa mahdollisuudet myös muun kuin syntyperäisen Suomen kansalaisen päästä valtioneuvoston jäseneksi. Meillähän ei tällä hetkellä tässä mitään vaaraa ole. Ruotsissahan pääsee joku kairolainen, kun tulee ja ilmoittaa väärän tittelin itsestään, niin pääsee valtakunnan huippuliikemieheksi ennen kuin huomataankaan. Suomessa tämä ei olisi mahdollista, mutta meillä ei ole

lainkaan tarvetta tämän tyyppiseen lainsäädäntöön, ja siitä johtuen tulemme vastustamaan tätä pykälää ja esittämään muutosehdotuksen.

Samalla voin lopuksi todeta, että nimenomaan näiden pykälien osalta, jotka koskevat pääministerin asemaa eduskunnan hajottamisessa, ja erityisesti juuri tässä kohdassa, puhutaan mitä puhutaan, perustuslakivaliokunnan päätös on perustunut juntaukseseen. Se on ollut normaalista käsittelyjärjestyksestä poikkeava ja säännökset, ja päätökset on saneltu perustuslakivaliokunnan ulkopuolelta. Tämä on yksi perustelu sille, että emme hyväksy tämän tyyppistä menettelyä ja olemme asettuneet näitä lainkohtia vastustamaan.

Ed. Apukka: Arvoisa puhemies! Näistä lakiehdotuksista on käytetty jo lukematon määrä puheenvuoroja, hyviä ja parempia, ja tuntuu siltä, että tämän keskustelun kuluessa ei lukkoon lyödyistä kannoista olla enää juuri valmiita "liisimään".

Sen vuoksi haluankin aikaa säästääkseni ilmoittaa vain kannattavani tehtyä parasta ehdotusta elikkä ed. Männistön ehdotusta, jossa hän esitti ensimmäisen ja toisen lakiehdotuksen käsittelyn pohjaksi mietintöön liitetyn V vastalauseen mukaisia lakiehdotuksia.

Ed. Andersson: Arvoisa puhemies, frutalman! Koska pidän koko tätä uudistusta huonona, kielteisenä, huonoon suuntaan menevänä, aion äänestää myös tätä vastaan ja haluan lyhyesti perustella näkemyksiäni.

Kun ed. Aittoniemi sanoi, että vasemmisto väittää, että tämä uusi vaalitapa vahvistaa presidentin asemaa, niin se pitää täysin paikkansa. Jotta kaksivaiheinen suora vaali olisi hyväksyttävä, silloin pitäisi presidentin valtaoikeuksia tuntuvasti supistaa, ja näin ei tapahdu tässä esityksessä.

Sehän kuulostaa tietysti hyvin demokraattiselta ja oikealta, että kansa valitsee suoraan presidentin. Nyt kuitenkin vähän epäilen, että liian vähän on informoitu ihmisiä siitä, mitä seuraamuksia tästä uudesta vaalitavasta on yhteiskunnassa ja poliittisessa elämässämme kaiken kaikkiaan. Siis presidentin valta tulee lisääntymään.

Se mikä minua surettaa, on, että tämä laaja, demokraattinen valitsijamiesprosessi, joka sekä paikallisella että valtakunnallisella

tasolla on ollut hyvin merkittävä demokraattinen prosessi, johon ovat voineet osallistua myös pienimpien poliittisten puolueitten ja ryhmittymien edustajat, jää kokonaan pois.

Sitten tämä johtaa, mikä on jo monta kertaa mainittu, kohti kaksipuoluejärjestelmää vähitellen. Se johtaa siihen, että presidentin vaalista tulee hyvin tv-keskeinen, amerikkalaistyyppinen peli, jossa myös ed. Paloheimon mainitsema gallup-järjestelmä tulee merkittävästi vaikuttamaan lopputulokseen.

En kansandemokraattina voi hyväksyä sitä, että pienempien puolueitten ja keski suurten puolueitten mielipiteet tässä vaiennetaan ja pienemmät ja keski suuret puolueet joutuvat hyvin varhaisessa vaiheessa ilmoittamaan tai tekemään kauppaa siitä, ketä tukevat kahdesta tai kolmesta pääehdokkaasta. Kun ed. Aittoniemi sanoi, että aikaisemmin valitsijamiesvaalijärjestelmässä oli paljon peliä ja salaista sopimista, niin tämä suora vaalitapa vasta tulee merkitsemään ennennäkemätöntä kaupantekoa, sopimista tulevista hallituspohjista ja muistakin asioista hyvin varhaisessa vaiheessa. Tätä en pidä myöskään toivottavana ilmiönä. (Min. Kanerva: Vähemmän kuin nykyisin kuitenkin!) — Ei, enemmän kuin nykyisin. (Min. Kanerva: Voiko olla enempää?)

Sitten minua ihmetyttää myös, mikä on tämä kansan tahto, joka nyt on toteutumassa. Kuka sen on ilmaissut? Onko kansa ilmaissut tämmöistä muutostahtoa? Silloin kun minä osallistuin valtiosääntöseminaariin viime syksynä, kaikki valtiosääntöoppineet paitsi yksi suhtautuivat kielteisesti tai hyvin, hyvin suurin varauksin tähän uudistukseen. Tässä on nyt kuitenkin täysin sivuutettu kaikki nämä asiantuntijat, jotka ovat siellä olleet kuultavina ja myös perustuslakivaliokunnassa.

Nämä ovat yhteiskunnalliset seuraamukset mielestäni kaventavat demokratiaa ja ovat kielteisiä. Tästä syystä tulen äänestämään tätä vastaan ja kannatan edelleen nykyistä systeemiä, joka toimii melko hyvin.

Ministeri Kanerva: Rouva puhemies! Asiantuntijoiden näkemyksiä, analyyseja ja arvioita on viisasta kuunnella, mutta kyllä on samaan aikaan kansanedustajan mahdollonta kannattaa sellaista päätöksentekomallia, joka rakentuu asiantuntijavallalle, ja sa-

maan aikaan sanoa edustavansa kansanvaltaista ajattelua. Kansanedustajien, poliitikkojen, niiden, jotka saavat luottamuksensa kansalaisilta, tehtävänä on ottaa kantaa, viitoittaa linjoja, sillä asiantuntijoita kuulemalla tässä uudistuksessa, joka epäilemättä vahvistaa kansanvallan peruselementtejä yhteiskunnassa, ei ole päästy eteenpäin. En tiedä, montako komiteaa on istunut vaalitapaa uudistamassa, harkitsemassa erilaisia vaihtoehtoisia malleja, mutta sitä kautta ei ole, edustaja, päästy eteenpäin tämän asian hoitamisessa. On tullut hetki, että myös kansanedustajat ottavat yhteiskunnallisen vallan osalta kantaa ja vievät tämän uudistuksen eteenpäin, sillä asiantuntijat pyörittävät ja vellovat tätä keskustelua kuinka kauan hyvänsä.

Ed. Anttila (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ministeri Kanervalle toteaisin vain, että kyllä eduskunnan perustuslakivaliokunnassa otettiin kantaa. Siellä oli 15 perustuslakivaliokunnan jäsentä täysin yksimielisiä eduskunnan hajotusoikeuskysymyksestä, mutta tässä asiassa hallituksella ei ollut varaa liikkua eikä oikeusministerillä. Tähän komplisoituu se, että eduskunta ei voi käyttää sitä valtaa, mikä kansanedustajille kuuluu.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Kanervalle vastaisin, että olen samaa mieltä, että kansanedustajan on käytettävä sitä valtaa, jonka kansa tai äänestäjät meille antavat. Mutta siihen valtaan kuuluu myös semmoinen puoli, että meidän tulisi rehellisesti myös informoida ja herättää keskustelua esimerkiksi tämmöisen uudistuksen kaikista puolista, myös kielteisistä puolista, jotka ovat hyvin tiedossa, mutta ainakin minun tietääkseni liian vähän ovat olleet koko tässä keskusteluprosessissa esillä.

Ministeri Kanerva: Arvoisa puhemies! Ei mikään estä, en ymmärrä, että sen enempää valiokunnassa mikään on ollut estämässä kuin myöskään täysistunnossa, tuomasta tämän uudistuksen kielteisiä puolia esille. Kyllä ne avoimesti ovat tuotavissa esille, ja niitä on eräissä puheenvuoroissa tuotu. Sellaista uudistusta tässä maailmassa ei voi tehdä, ettei sillä olisi myös kriittisiä arvioita

saatteenaan, ja varmasti tälläkin uudistuksella on. Ei tämä ole optimaalinen eikä ideaalinen uudistus, mutta epäilemättä tämä tervehdyttää suomalaista yhteiskuntaa, ja sen vuoksi tämä kannattaa tehdä.

Ed. Almgren (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Poliittisten puolueiden johtajat voivat kyllä keskenään tehdä sopimuksia ennen vaaleja, mutta he eivät pysty äänestäjäkuntaa sitomaan tekemiensä sopimusten taakse.

Ed. Antvuori: Arvoisa puhemies! Valtiosääntökeskustelun yhteydessä on keskusteltu paljon eduskunnan arvovallasta. Eduskunnan arvovalta on heikompi kuin koskaan. Tuskin kysymys kuitenkaan on valtiosääntöömme liittyvä. Asetelma kuulostaisi liian mustavalkoiselta. Rehellisyyden nimissä ei myöskään ole syytä kuvitella, että valtiosääntöuudistuksen jälkeen eduskunnan arvovalta joko nousee tai laskee. Arvovalta on huomattavasti syvällisempi ja mutkikkaampi asia, ja siihen voimme vain itse vaikuttaa, ei mikään itsemme ulkopuolinen asia kuten lain muutos.

Kansalaisten usko politiikkaan ja politiikan päätöksentekoon on selvästi horjunut. Nyt halutaan muutosta. Uudesta poliittisesta kulttuurista on puhuttu paljon, mutta totuus lienee, että kulttuurimme on perua 50—60-luvuilta. Arvovaltamme tuskin on hävinnyt myöskään sen vuoksi, että tekisimme niin huonoja lakeja, vaan enemmänkin sen vuoksi, millä tavalla tätä työtä tehdään ja miten konsensuspolitiikan lopputulos milloinkin saavutetaan.

Omasta puolestani uskon, että arvovalta on mennyt ns. poliittisen moraalin tai ehkä enemmänkin moraalitto-muuden johdosta. Se käytäntö ja kulttuuri, mikä toimii tämän talon sisällä, voi kansalaisten mielessä olla aivan jotain muuta ja usein on täysin käsittämätöntä tämän talon ulkopuolella. Esimerkkejä näistä käsittämättömyyksistä löytyy paljon. Vakavimmat liittynevät nimitys-politiikkaamme, jääviyskysymyksiin ja tapauksiin, joissa me poliitikot asetumme ikään kuin lain yläpuolelle ja kuvittelemme, etteivät ne kosketa meitä.

Arvostuksen puutetta kuvastaa myös nuk kuvien puolueen suuruus, mikä seuraavissa vaaleissa ilmeisesti tulee olemaan melkeinpä

kansanliike ja ilmeisen tietoinen valinta, josta on mahdollonta syytellä enää kansalaisia, vaan viimeistään silloin on pakko analysoida, mistä todella on kysymys.

Itä-Euroopan tapahtumat omalta osalta heijastelevat tarvetta muutokseen politiikan teossa. Meilläkin halutaan nyt uudenlaista moraalia ja uudenlaista etiikkaa. Ilmeisesti juuri seuraavat vaalit asettavat meidät peilin eteen, mikä sinänsä on hyvä. Varmaa on kuitenkin, että tässä mielessä on turha kuvitella muutoksen syntyvän valtiosääntöuudistuksen myötä.

Arvoisa puhemies! Näin monisanaisesti eduskunnan arvovallasta, mutta mielestäni tässä keskustelussa on paikoitellen sekoitettu näitä asioita.

Mitä tulee valtiosääntöuudistukseen, haluan omana kantamani sanoa eduskunnan hajotuspykälään, että olen siinä asiassa RKP:n kanssa hyvin pitkälle samaa mieltä. Mielestäni paras malli on se, että presidentti voi hajottaa eduskunnan kuultuaan puhemiestä ja eduskuntaryhmiä. Mielestäni pääministerillä voi olla haluja taktisiin hajotustarpeisiin, ja toisaalta virkamieshallituksen aikana pääministerin rooli olisi liian vastuullinen. Mielestäni pääministerin roolin vahvistamisen täytyy tapahtua muuta kautta eli valtioneuvoston sisäisten rakennelmien kautta.

Ed. Virolainen: Arvoisa puhemies! Tämä keskustelu, jossa siis valtiosääntöesitys on toisessa käsittelyssä, on aika tavalla aaltoillut asiasta toiseen, ja tässä on kiinnitetty huomiota paitsi itse valtiosääntöön, nimenomaan eduskunnan asemaan.

Itse olen monessa yhteydessä sanonut, että käsittääkseni tämä hallituksen esitys valtiosäännön muuttamisesta on suurin uudistus, mitä meillä on valtiosäännön osalta tapahtunut sitten vuoden 1919, jolloin valtiosääntö ankarana hallitusmuototistelun jälkeen hyväksyttiin ja Suomesta tuli lopullisesti tasavalta. Tämän valtiosäännön mukaan tärkeimmät valtiolliset elimet, eduskunta, tasavallan presidentti ja hallitus, on mielestäni varsin hyvin tasapainotettu, ja nuo ilmiöt, jotka vaativat sitten korjauksia, tapahtuivat vasta toisen maailmansodan jälkeen, jolloin presidentin valta kieltämättä nousi liian suureksi.

Minun mielestäni tämän hallituksen esityksen pääansioita on se, että kun toisaalta

siirrytään suoraan presidentin kansanvaaliin, presidentin oikeuksia hajottaa eduskunta, pistetään. On erittäin vaikea löytää sellaista lainsäädännöllistä järjestelyä, jolla presidentin hajotusoikeutta rajoitettaisiin siten, että kaikki sen hyväksyvät. Minä olen alusta lähtien hyväksynyt hallituksen tässä esityksessä ehdottaman tavan, koska jos presidentti voi hajottaa eduskunnan vain pääministerin esittelystä, se ei suinkaan tarkoita sitä, niin kuin perustuslakivaliokunnassa nimenomaan sen puheenjohtaja Zyskowicz ja myöskin monet omat ryhmätoverini korostavat, että se lisäisi pääministerin valtaa, se vain rajoittaa presidentin valtaa.

Minä näen tässä askelen oikeaan suuntaan, jos presidentti ei voi mielivaltaisesti hajottaa eduskuntaa. Hän voi tehdä hajotuspäätöksen vain valtioneuvostossa pääministerin aloitteesta, mutta presidentti voi myös kieltäytyä hajottamasta pääministerin esityksestä eduskuntaa. Minä en näe siis pääministerin vallan kasvua sellaisena mörkönä kuin täällä monessa suhteessa on nähty.

Toisaalta pidän erittäin hyvänä sitä, että tasavallan presidentin toimikaudet rajoitetaan kahteen. Itse olen alusta lähtien ollut sitä mieltä, että tämän rajoituksen pitäisi koskea myös nykyistä tasavallan presidenttiä. Tietysti elämme nyt vasta vuotta 1990 ja seuraava vaali on vuonna 1994, mutta nyt jo vähitellen olisi aika kuulla, aikooko nykyinen tasavallan presidentti Koivisto olla käytettävissä vai ei. Minä suosittelisin, niin kuin Paavo Väyrynen on ehdottanut, että voitaisiin vaikkapa tarvittaessa asettua Koiviston taakse, että Väyrynen menisi kysymään, lähtekö Mauno Koivisto liikkeelle. Silloin saisi kansa vastauksen siitä, miten Koivisto suhtautuu tähän hommaan ja me voisimme kaikki tehdä sitten johtopäätökset.

Mutta tämä ei nyt ole pääasia, vaan pääasia on se, että presidentin valtakaudet rajoitetaan kahteen eikä voi muodostua sellaista ylivertaista presidenttiä, että hän hajottaa eduskunnan, milloin haluaa, ja istuu niin kauan kuin haluaa. Tämä on ollut se tasapainon järkkäminen, joka meillä on eduskunnan ja tasavallan presidentin välisissä suhteissa tapahtunut.

Minä kuuntelin suurella mielenkiinnolla ed. Antvuoren puheenvuoroa, ja jos asia todella olisi näin kuin ed. Antvuori sanoi, kyllähän eduskunta olisi surkealla kannalla.

Minä olen toista mieltä. Minä en näe, että eduskunnan asema Suomen korkeimpana valtioelimenä olisi mennyt sellaisiin pohjalukemiin kuin täällä on yleensä ja monessa puheenvuorossa valitettu. Kansanedustajien koulutustaso esimerkiksi niiden 45 vuoden aikana, jotka minä olen osallistunut eduskuntatyöhön, on huomattavasti lisääntynyt. Kansanedustajien mahdollisuudet harkita vakavasti tekemään päätöksiä ovat varmasti lisääntyneet.

Myöskin eduskuntatyö on kehittynyt, työmuodot ovat kehittyneet. En lähde niitä luettelemaan. Valiokuntien työskentelymahdollisuudet ovat parantuneet. Kun minä tulin eduskuntaan vuonna 1945, ei kansanedustajilla tässä talossa ollut paljoakaan työskentelymahdollisuuksia. Jokaisessa työhuoneessa oli neljä viisi kansanedustajaa, ja työn tekeminen näissä työhuoneissa oli melkein mahdotonta. Minä sain sellaisen käsityksen, kun Eduskuntatalo 1920-luvulla tehtiin ja vuonna 1931 valmistui, että oli otettu huomioon pääasiassa hienoja arkkitehtonisia näkökohtia. Ei sitä ollut alun perin tehtykään työpaikaksi, työn tyyssijaksi kansanedustajille. Nyt viime vuosien aikana tässäkin suhteessa tilanne on erittäin paljon parantunut.

Siinä minä yhdyn ed. Antvuoreen, että kun puhutaan arvovallostasta ja yleensä ihmisten arvovallostasta, tietysti se arvovalta riippuu meistä itsestämme. En minä tuolla arvovalalla niin suurta merkitystä näe. Minä yhdyn siihen hyvin tunnettuun karjalaiseen pitkäaikaiseen kansanedustajaan ja ministerin tittelillä palkittuun Eemil Luukkaan, joka sanoi, että ei arvovaltaa pidä panna vaakakuppiin, varsinkaan jos ei sitä ole! Turha sitä on murehtia. Meidän tekemämme työ tässä talossa ratkaisee, miten meihin suhtaudutaan.

Siinä suhteessa myös yhdyn ed. Antvuoreen, että ehkä viime vuosien aikana eduskunnassa on tullut tavaksi olla yksi kausi tai korkeintaan kaksi ja sitten hommataan parempi homma ja käännetään selkä eduskunnalle. Minä pidän sitä erittäin valitettavana.

Olen aina sanonut, että eduskuntaryhmät ratkaisevat loppujen lopuksi asiat. Minusta ed. Zyskowicz oli siinä oikeassa, kun hän perustuslakivaliokunnassa koetti vahvistaa eduskuntaryhmien asemaa. Kuitenkin hän

sanoi, että esimerkiksi keskustapuolueen eduskuntaryhmän pitäisi äkkiä tehdä päätös, miten seuraava ryhmä suhtautuu valtiosääntöuudistukseen. Se on kohtuutonta ja risti-riidassa sen kannan kanssa, jota ed. Zyskowicz edusti perustuslakivaliokunnassa.

Jokaisessa eduskuntaryhmässä pitäisi olla runko sellaisia kansanedustajia, jotka tietävät, kun päätös tehdään mistä päätettiin. Se on vähän sama kuin pääministerien, joita olen seurannut pitkän aikaa, toiminta. Valtioneuvostossahan tulee vielä paljon enemmän asioita viikottain. Minä en viitsi ehkä ainoalle läsnä olevalle ministerille, ministeri Kanervalle, esittää kysymystä, onko hänen aikanaan hallituksessa esittelevä ministeri aina selvillä siitä, mistä — anteeksi, valtiovarainministeri Louekoski on täällä — ovatko ministerit, kun pääministerin nuija lyö pöytään, selvillä siitä, mistä päätettiin. Minusta olisi hyvin tärkeää, että eduskunnassa ja muissa päättävissä elimissä olisi sellaisia henkilöitä, jotka tietäisivät, mistä päätetään, kun päätös tehdään.

Vain tätä tietä me voimme palauttaa eduskunnalle vähitellen taas sen aseman, joka sille kuuluu, mutta ei eduskunta ole tätä asemaa mihinkään menettänyt. Meistä riippuu, miten maata hallitaan. Sen vuoksi toivoisin, että eduskunnassa olisi jatkuvasti muitakin sellaisia veteraaneja kuin ed. Tuure Junnila ja minä. Me tietysti olemme menneiden aikojen jäännöksiä, ”kalkkiksia”, joista nykyään pyritään eroon. Kannattaisi nuorempienkin ottaa elämänurakseen kansanedustajan tehtävä, jos kansa vain heille antaa luottamusta.

Ed. Junnila: Arvoisa puhemies! Ed. Virolainen melkein provosoi vastauspuheen vuoron viittaamalla toiseen veteraanikansanedustajaan. Minä käytän puheenvuoron mielelläni todetakseni, että ed. Virolainen ansiokkaasti esitteli niitä syitä, joiden takia presidentin toimikausien rajoittaminen kahteen on käynyt välttämättömäksi.

Saanan kuitenkin palauttaa mieliin, että minä tein asiasta toivomusaloitteen jo 23. melkein 24 vuotta sitten, toisin sanoen vuoden 1966 valtiopäivillä. Silloin tällaista aloitetta pidettiin melkein majesteettirikoksena, jonkinlaisena äärioikeistolaisena hurahtaneisuutena, siitä huolimatta, että minä hyvin huolellisesti perustelin aloitteeni niillä koke-

muksilla, joita Yhdysvalloissa saatiin Franklin Rooseveltin moninkertaisista presidenttikausista. Siellähän näiden kokemusten jälkeen rajoitettiin kahteen kauteen, ja siellä on vain neljä vuotta presidentin toimikausi, kun se meillä on kuusi. Hyvä, että asiassa on sillä tavalla edistytty, niin kuin me nyt voimme todeta. Jumalan myllyt jauhavat hitaasti, mutta hyvä, että ne kuitenkin jauhavat.

Ed. Westerlund: Herra puhemies! Mitä eduskunnan arvovaltaan tulee, josta mm. ed. Virolainen puhui, olen hänen kanssaan aika pitkälti samaa mieltä. Eihän eduskunta niin huono ole kuin eräät edustajat joskus valittavasti haluavat esittää. Tämä eduskunta on nimenomaan niin hyvä tai niin huono kuin me sen itse teemme. Tämä on erittäin hyvä, toimiva kansanedustuslaitos minun nähdäkseni.

Onhan toki aina ollut eräitä asioita, jotka voisivat olla toisella tavalla hoidettuja, mutta meidän velvollisuutemme on ryhdistäytyä, jos näin on. Ovathan esimerkiksi tämänkin hallituksen aikana eräät otteet ryhmässä olleet sen kaltaisia, etten minä niitä hyväksy, eräänlaista ryhmäkuriä. Siinä mielessä voidaan ehkä esittää kritiikkiä, että hallituksen otetta pitäisi muuttaa. (Ed. Virolainen: Löysätä!) Mutta sekin aika pitkälti johtuu meistä itsestämme, jos me olemme valmiina siihen, ja minä uskon, että valmiutta on. Toki hallitusta on tuettava mutta kaikella kohtuudella.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Yleiskeskustelussa on ed. Pokka ed. Anttilan kannattamana ehdottanut, että ensimmäisen lakiehdotuksen käsittelyn pohjaksi otettaisiin I vastalauseeseen sisältyvä lakiehdotus.

Ed. Joutsensaari ed. Aittoniemen kannattamana on ehdottanut, että ensimmäisen lakiehdotuksen käsittelyn pohjaksi otettaisiin VI vastalauseeseen sisältyvä lakiehdotus.

Ed. Männistö ed. Apukan kannattamana on ehdottanut, että ensimmäisen ja toisen lakiehdotuksen käsittelyn pohjaksi otettaisiin V vastalauseeseen sisältyvät lakiehdotukset.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjaa koskeissa äänestyksissä ehdotan meneteltäväksi siten, että ensin äänestetään ed. Männistön ehdotuksesta ed. Pokan ehdotusta vastaan, sitten voittaneesta ehdotuksesta ed. Joutsensaaren ehdotusta vastaan ja lopuksi voittaneesta mietintöä vastaan.

Menettelytapa hyväksytään.

Äänestykset ja päätös:

1) Äänestys ed. Pokan ja ed. Männistön ehdotusten välillä.

Ed. Pokan ehdotus ”jaa”, ed. Männistön ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 88 jaa- ja 50 ei-ääntä, 20 tyhjää; poissa 41. (Koneään. 1)

Eduskunta on tässä äänestyksessä hyväksynyt ed. Pokan ehdotuksen.

2) Äänestys ed. Joutsensaaren ja ed. Pokan ehdotusten välillä.

Ed. Joutsensaaren ehdotus ”jaa”, ed. Pokan ehdotus ”ei”.

Ed. Joutsensaaren ehdotus ”jaa”, ed. Pokan ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 55 jaa- ja 68 ei-ääntä, 35 tyhjää; poissa 41. (Koneään. 2)

Eduskunta on tässäkin äänestyksessä hyväksynyt ed. Pokan ehdotuksen.

3) Äänestys ed. Pokan ehdotuksesta mietintöä vastaan.

Joka käsittelyn pohjaksi hyväksyy suuren valiokunnan mietinnön, äänestää ”jaa”; jos ”ei” voittaa, on ed. Pokan ehdotus hyväksytty.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 95 jaa- ja 56 ei-ääntä, 6 tyhjää; poissa 42. (Koneään. 3)

Eduskunta on käsittelyn pohjaksi hyväksynyt suuren valiokunnan mietinnön.

Eduskunta ryhtyy hallituksen esitykseen sisältyvän ensimmäisen lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

2 §, jota ei ole mietinnössä.

Keskustelu:

Ed. Männistö: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että eduskunta päättäisi hyväksyä Hallitusmuodon 2 §:n perustuslakivaliokunnan mietintöön liitetyn V vastalauseen mukaisena. Se tarkoittaa, että lainsäädäntövalan ja ylimmän toimeenpanovallan käyttäjänä mainitaan myös valtioneuvosto. Tällä esityksellä on yhteys V vastalauseen ehdotukseen, jonka mukaan kumotaan voimassa olevan hallitusmuodon 28 §, ja hyväksytään hallitusmuotoon uusi 40 a §.

Ed. Apukka: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Männistön tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Männistö ed. Apukan kannattamana ehdottanut, että 2 § hyväksytäisiin V vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö, jossa ei ole 2 §:ää, ”jaa”, ed. Männistön ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 138 jaa- ja 16 ei-ääntä, 2 tyhjää; poissa 43. (Koneään. 4)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

19 §, jota ei ole mietinnössä.

Keskustelu:

Ed. Männistö: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että eduskunta päättäisi hyväksyä Hallitusmuodon 19 §:n V vastalauseen mukaisena. Se merkitsee, että hyväksytyn lain vahvistamisoikeus ja palautusoikeus siirtyisivät presidentiltä valtioneuvostolle. — Tämän ehdotuksen hyväksyminen merkitsee muutoksia valtiopäiväjärjestykseen.

Ed. Apukka: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Männistön tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Männistö ed. Apukan kannattamana ehdottanut, että 19 § hyväksyttäisiin V vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö, jossa ei ole 19 §:ää, ”jaa”, ed. Männistön ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 140 jaa- ja 16 ei-ääntä; poissa 43. (Koneään. 5)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

21 §, jota ei ole mietinnössä.

Keskustelu:

Ed. Männistö: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että eduskunta päättäisi hyväksyä Hallitusmuodon 21 §:n V vastalauseen mukaisena. Se tarkoittaa asetuksenantovallan siirtämistä presidentiltä valtioneuvostolle.

Ed. Apukka: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Männistön tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Männistö ed. Apukan kannattamana ehdottanut, että 21 § hyväksyttäisiin V vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö, jossa ei ole 21 §:ää, ”jaa”, ed. Männistön ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 141 jaa- ja 16 ei-ääntä; poissa 42. (Koneään. 6)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

23 §.

Keskustelu:

Ed. Laine: Arvoisa puhemies! Ehdotan, viitaten lakialoitteeseeni n:o 2/1987 vp., että pykälä kirjoitettaisiin siten kuin tuossa lakialoitteessa esitetään, eli presidentin vaali tapahtuisi eduskunnassa.

Ed. Löyttyjärvi: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Laineen tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Laine ed. Löyttyjärven kannattamana ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin lakialoitteen n:o 2/1987 vp. mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö ”jaa”, ed. Laineen ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 153 jaa- ja 3 ei-ääntä, 1 tyhjä; poissa 42. (Koneään. 7)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

23 a — 23 e ja 24 § hyväksytään keskustelutta.

25 §.

Keskustelu:

Ed. Männistö: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti V vastalauseen mukaisena. Se merkitsee sitä, että presidentin pitkäaikaisen estyneisyyden toteaa viime kädessä eduskunnan perustuslakivaliokunta.

Ed. Apukka: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Männistön tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Männistö ed. Apukan kannattamana ehdottanut, että pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti V vastalauseen mukaisesti.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö ”jaa”, ed. Männistön ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 142 jaa- ja 15 ei-ääntä; poissa 42. (Koneään. 8)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

27 §.

Keskustelu:

Ed. Männistö: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että pykälä hyväksyttäisiin V vastalauseen mukaisena. Se tarkoittaa, että presidentiltä poistettaisiin eduskunnan hajotus oikeus ja oikeus uusien vaalien määräämiseen, jotka tulisi antaa eduskunnan omaksi tehtäväksi. — Tämänkin ehdotuksen hyväksyminen edellyttää muutosten tekemistä myös valtiopäiväjärjestykseen.

Ed. Apukka: Rouva puhemies! Kannatan ed. Männistön tekemää ehdotusta.

Ed. Moilanen: Rouva puhemies! Ehdotan, että pykälän 2 momentti hyväksyttäisiin seuraavan sisältöisenä: ”Presidentti voi puhemiehen aloitteesta eri eduskuntaryhmiä kuultuaan pääministerin esittelystä eduskunnan ollessa koolla hajottaa eduskunnan määrämällä uudet vaalit toimitettaviksi.”

Ed. Hautala: Rouva puhemies! Kannatan ed. Moilasan ehdotusta.

Ed. Pokka: Arvoisa rouva puhemies! Teen ehdotuksen 27 §:ksi sellaisena kuin se on perustuslakivaliokunnan mietintöön jättämässämme I vastalauseessa.

Ed. Jansson: Fru talman! Jag föreslår att § 27 får den utformning den har i III reservationen till utskottets betänkande. — Ehdotan, että pykälä saisi valiokunnan mietintöön liitettyssä III vastalauseessa olevan sanamuodon.

Ed. Rehn: Fru talman! Jag understöder rdm. Janssons förslag. — Kannatan ed. Janssonin ehdotusta.

Ed. Pokka: Rouva puhemies! Koska ed. Jansson ehti tehdä tämän ehdotuksen, peruutan oman ehdotukseni ja päädyn myöskin kannattamaan ed. Janssonin ehdotusta, koska meidän ja ed. Janssonin ehdotusten välillä ei ole sanottavaa eroa. Me molemmathan lähemme siitä, että pääministerille ei anneta eduskunnan hajotuksessa aloiteoikeutta.

Ed. Joutsensaari: Arvoisa rouva puhemies! Koska ed. Janssonin ehdotus on saman sisältöinen kuin minun VI vastalauseeseen sisältyvä ehdotukseni, niin kannatan ed. Janssonin tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Männistö ed. Apukan kannattamana ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin V vastalauseen mukaisena.

Ed. Moilanen ed. Hautalan kannattamana on ehdottanut, että 2 momentti saisi seuraavan sanamuodon: ”Presidentti voi puhemiehen aloitteesta eri eduskuntaryhmiä kuultuaan pääministerin esittelystä eduskunnan

ollessa koolla hajottaa eduskunnan määräämällä uudet vaalit toimitettaviksi.”

Ed. Jansson ed. Rehnin kannattamana on ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin III vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Ensin äänestetään ed. Moilasan ja ed. Männistön ehdotusten välillä, sen jälkeen voittaneesta ed. Janssonin ehdotusta vastaan ja lopuksi voittaneesta mietintöä vastaan.

Menettelytapa hyväksytään.

Äänestykset ja päätös:

1) Äänestys ed. Moilasan ja ed. Männistön ehdotusten välillä.

Ed. Moilasan ehdotus ”jaa”, ed. Männistön ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 96 jaa- ja 33 ei-ääntä, 29 tyhjää; poissa 41. (Koneään. 9)

Eduskunta on tässä äänestyksessä hyväksynyt ed. Moilasan ehdotuksen.

2) Äänestys ed. Janssonin ja ed. Moilasan ehdotusten välillä.

Ed. Janssonin ehdotus ”jaa”, ed. Moilasan ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 111 jaa- ja 29 ei-ääntä, 18 tyhjää; poissa 41. (Koneään. 10)

Eduskunta on tässä äänestyksessä hyväksynyt ed. Janssonin ehdotuksen.

3) Äänestys ed. Janssonin ehdotuksesta mietintöä vastaan.

Mietintö ”jaa”, ed. Janssonin ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 103 jaa- ja 54 ei-ääntä; poissa 42. (Koneään. 11)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

30 §, jota ei ole mietinnössä.

Keskustelu:

Ed. Männistö: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että Hallitusmuodon 30 § muutettaisiin siten kuin V vastalauseessa ehdotetaan. Se tarkoittaa, että puolustusvoimien ylipäällikkyyttä ei sodankaan aikana voida luovuttaa pois presidentiltä.

Ed. Apukka: Rouva puhemies! Kannatan ed. Männistön ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Männistö ed. Apukan kannattamana ehdottanut, että 30 § hyväksyttäisiin V vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö, jossa ei ole 30 §:ää, ”jaa”, ed. Männistön ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 136 jaa- ja 21 ei-ääntä; poissa 42. (Koneään. 12)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

33 §, jota ei ole mietinnössä.

Keskustelu:

Ed. Männistö: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että eduskunta hyväksyisi Hallitusmuodon 33 §:n V vastalauseen mukaisena. Ehdotus tarkoittaa eduskunnan päätösvallan lisäämistä päätettäessä Suomen suhteista ulkovaltoihin.

Ed. Apukka: Rouva puhemies! Kannatan ed. Männistön ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Männistö ed. Apukan kannattamana ehdottanut, että 33 § hyväksyttäisiin V vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö, jossa ei ole 33 §:ää, "jaa", ed. Männistön ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 135 jaa- ja 21 ei-ääntä; poissa 43. (Koneään. 13)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

34 §, jota ei ole mietinnössä.

Keskustelu:

Ed. Männistö: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että eduskunta hyväksyisi 34 §:n V vastalauseen mukaisena, mikä tarkoittaa, että presidentti olisi pääsääntöisesti sidottu päätöksenteossaan valtioneuvoston enemmistön kantaan. Ehdotuksen toteuttaminen merkitsee lisäksi voimassa olevan lain 34 §:n 3 ja 4 momentin kumoamista.

Ed. Apukka: Rouva puhemies! Kannatan ed. Männistön ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Männistö ed. Apukan kannattamana ehdottanut, että 34 § hyväksyttäisiin V vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö, jossa ei ole 34 §:ää, "jaa", ed. Männistön ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 141 jaa- ja 16 ei-ääntä; poissa 42. (Koneään. 14)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

36 §.

Keskustelu:

Ed. Pokka: Arvoisa rouva puhemies! Ehdotan, että 36 § kuuluisi siten kuin se on perustuslakivaliokunnan mietintöön jättämässäni I vastalauseessa, mikä pitää sisälleen sen, että eduskunnalla on oikeus hallitusta muodostettaessa äänestää myös pääministerin henkilöstä.

Ed. Jäätteenmäki: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Pokan tekemää ehdotusta.

Ed. Joutsensaari: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että pykälä saisi sen sanamuodon kuin sillä on VI vastalauseessa.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Kannatan ed. Joutsensaaren ehdotusta.

Ed. Moilanen: Rouva puhemies! Ehdotan, että pykälä saisi seuraavan sanamuodon: "Valtioneuvoston jäseniksi kutsuu presidentti rehellisiksi ja taitaviksi tunnettuja Suomen kansalaisia. Ministerin tulee olla ollut Suomen kansalainen vähintään kymmenen vuotta. Valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa on eduskunnan puhemiestä ja eduskunnan eri ryhmiä kuultava sekä eduskunnan oltava koolla." — Siis henkilön tulee olla ollut Suomen kansalainen vähintään kymmenen vuotta, ennen kuin hänet voidaan ministeriksi valita.

Ed. Hautala: Rouva puhemies! Kannatan ed. Moilasan ehdotusta.

Ed. Männistö: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että eduskunta hyväksyisi 36 §:n 2 ja 3 momentin V vastalauseen mukaisina. 2 momentti tarkoittaa, että pääministerin valitsee eduskunta ja pääministeri määrää muut ministerit. 3 momentti puolestaan ilmaisee sen, että kun eduskunta on ottanut kantaa tiedonantomenettelyn muodossa hallituksen kokoonpanoon ja toimintaohjelmaan, valtioneuvoston vaihdos suoritetaan tasavallan presidentin esittelyssä.

Nämä muutokset edellyttävät V vastalauseessa esitettyjen, menettelyn yksityiskohtia koskevien muutosten hyväksymistä valtiopäiväjärjestykseen eli vastalauseen mukaisen toisen lakiehdotuksen 2 a luvun hyväksymistä.

Ed. Laine: Rouva puhemies! Ehdotan, että 36 §:n 2 ja 3 momentti hyväksyttäisiin seuraavassa muodossa:

”Valtioneuvostossa on pääministeri ja muita ministereitä. Pääministeri valitaan siinä järjestyksessä kuin valtiopäiväjärjestyksen 2 a luvussa säädetään. Myös muut ministerit valitaan samaa menettelyä noudattaen.

Kun eduskunta on valinnut pääministerin ja muut ministerit valtioneuvoston jäseniksi, toimitetaan valtioneuvoston vaihdos tasavallan presidentin esittelyssä.”

Tämä merkitsee, että muutoin pykälä hyväksyttäisiin ed. Männistön ehdotuksen mukaisena, paitsi että myös muut ministerit pääministerin lisäksi valittaisiin eduskunnassa.

Ed. Löyttyjärvi: Rouva puhemies! Kannatan ed. Laineen ehdotusta.

Ed. Apukka: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Männistön tekemää ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Pokka ed. Jäätteenmäen kannattamana ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin I vastalauseen mukaisena.

Ed. Joutsensaari ed. Aittoniemen kannattamana on ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin VI vastalauseen mukaisena.

Ed. Moilanen ed. Hautalan kannattamana on ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin hänen edellä esittämässään muodossa.

Ed. Männistö ed. Apukan kannattamana on ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin V vastalauseen mukaisena.

Ed. Laine ed. Löyttyjärven kannattamana on ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin hänen edellä esittämässään muodossa.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksissä ehdotan meneteltäväksi siten,

että ensin äänestetään ed. Männistön ja ed. Laineen ehdotusten välillä, sitten voittaneesta ed. Pokan ehdotusta vastaan, sen jälkeen voittaneesta ed. Moilasan ehdotusta vastaan, sitten voittaneesta ed. Joutsensaaren ehdotusta vastaan ja lopuksi voittaneesta mietintöä vastaan.

Menettelytapa hyväksytään.

Äänestykset ja päätös:

1) Äänestys ed. Männistön ja ed. Laineen ehdotusten välillä.

Ed. Männistön ehdotus ”jaa”, ed. Laineen ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 104 jaa- ja 4 ei-ääntä, 45 tyhjää; poissa 46. (Koneään. 15)

Eduskunta on tässä äänestyksessä hyväksynyt ed. Männistön ehdotuksen.

2) Äänestys ed. Pokan ja ed. Männistön ehdotusten välillä.

Ed. Pokan ehdotus ”jaa”, ed. Männistön ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 90 jaa- ja 40 ei-ääntä, 25 tyhjää; poissa 44. (Koneään. 16)

Eduskunta on tässä äänestyksessä hyväksynyt ed. Pokan ehdotuksen.

3) Äänestys ed. Moilasan ja ed. Pokan ehdotusten välillä.

Ed. Moilasan ehdotus ”jaa”, ed. Pokan ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 57 jaa- ja 56 ei-ääntä, 42 tyhjää; poissa 44. (Koneään. 17)

Eduskunta on tässä äänestyksessä hyväksynyt ed. Moilasan ehdotuksen.

4) Äänestys ed. Joutsensaaren ja ed. Moilasan ehdotusten välillä.

Ed. Joutsensaaren ehdotus ”jaa”, ed. Moilasen ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 61 jaa- ja 37 ei-ääntä, 54 tyhjää; poissa 47. (Koneään. 18)

Eduskunta on tässä äänestyksessä hyväksynyt ed. Joutsensaaren ehdotuksen.

5) Äänestys ed. Joutsensaaren ehdotuksesta mietintöä vastaan.

Mietintö ”jaa”, ed. Joutsensaaren ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 143 jaa- ja 11 ei-ääntä; poissa 45. (Koneään. 19)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

36 a § hyväksytään keskustelutta.

36 b §.

Keskustelu:

Ed. Männistö: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että 36 b § hyväksyttäisiin mietintöön jätetyn V vastalauseen 36 a §:n mukaisena.

Ed. Apukka: Rouva puhemies! Kannatan ed. Männistön ehdotusta.

Ed. Pokka: Arvoisa rouva puhemies! Ehdotan, että 36 b § kuuluu siten kuin se on kirjoitettu perustuslakivaliokunnan mietintöön jätetyssä I vastalauseessa, mikä tarkoittaa sitä, että emme halua antaa pääministerille omaa aloiteoikeutta erottaa ministeriä, joka nauttii eduskunnan luottamusta.

Ed. Jäätteenmäki: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Pokan tekemää ehdotusta.

Ed. Joutsensaari: Rouva puhemies! Ehdotan, että tämä pykälä saisi sen sanamuodon kuin sillä on VI vastalauseessa.

Ed. Moilanen: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Joutsensaaren ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Männistö ed. Apukan kannattamana ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin V vastalauseen mukaisena.

Ed. Pokka ed. Jäätteenmäen kannattamana on ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin I vastalauseen mukaisena.

Ed. Joutsensaari ed. Moilasen kannattamana on ehdottanut, että pykälä hyväksyttäisiin VI vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Ehdotan meneteltäväksi siten, että ensin äänestetään ed. Pokan ja ed. Männistön ehdotusten välillä, sitten voittaneesta ed. Joutsensaaren ehdotusta vastaan ja lopuksi voittaneesta mietintöä vastaan.

Menettelytapa hyväksytään.

Äänestykset ja päätös:

1) Äänestys ed. Pokan ja ed. Männistön ehdotusten välillä.

Ed. Pokan ehdotus ”jaa”, ed. Männistön ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 88 jaa- ja 42 ei-ääntä, 21 tyhjää; poissa 48. (Koneään. 20)

Eduskunta on tässä äänestyksessä hyväksynyt ed. Pokan ehdotuksen.

2) Äänestys ed. Joutsensaaren ja ed. Pokan ehdotusten välillä.

Ed. Joutsensaaren ehdotus ”jaa”, ed. Pokan ehdotus ”ei”.

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 57 jaa- ja 62 ei-ääntä, 32 tyhjää; poissa 48. (Koneään. 21)

Eduskunta on tässäkin äänestyksessä hyväksynyt ed. Pokan ehdotuksen.

3) Äänestys ed. Pokan ehdotuksesta mietintöä vastaan.

Mietintö "jaa", ed. Pokan ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 90 jaa- ja 55 ei-ääntä, 6 tyhjää; poissa 48. (Koneään. 22)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Uusi 40 a §, jota ei ole mietinnössä.

Keskustelu:

Ed. Männistö: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että eduskunta hyväksyisi lakiin uuden 40 a §:n V vastalauseen mukaisena. Säännöksen 1 momentissa todettaisiin, että eduskunta voi valtuuttaa valtioneuvoston asetuksella säätämään lainsäädäntövallan alaan kuuluvasta asiasta, mikäli perustuslaissa ei ole toisin säädetty. Heti tämän jälkeen todetaan, että kansalaisten oikeuksien ja velvollisuuksien keskeinen sisältö on säädetävä lailla. Säännösehdotuksen 2 momentissa siirretään aikaisemmin perustuslaissa tai laissa annetut asetuksenantovaltuudet valtioneuvostolle.

Ed. Apukka: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Männistön ehdotusta.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Männistö ed. Apukan kannattamana ehdottanut, että lakiin lisättäisiin uusi 40 a § V vastalauseen mukaisena.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Mietintö, jossa ei ole 40 a §:ää, "jaa", ed. Männistön ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 130 jaa- ja 15 ei-ääntä; poissa 54. (Koneään. 23)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

87 §, jota ei ole mietinnössä.

Keskustelu:

Ed. Männistö: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että eduskunta hyväksyisi Hallitusmuodon 87 §:n V vastalauseen mukaisena, joka tarkoittaa presidentin nimitysoikeuden rajoittamista ja siirtämistä eduskunnalle, hallitukselle ja eräille laitoksille.

Jos 87 §:ää koskeva ehdotukseni hyväksytään, tulee voimassa olevan lain 90 §:n tarpeettomaksi, ja siksi ehdotan V vastalauseen mukaisesti, että 90 § kumottaisiin.

Näistä ehdotuksista voitaneen äänestää yhdessä.

Ed. Apukka: Rouva puhemies! Kannatan ed. Männistön ehdotuksia.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Männistö ed. Apukan kannattamana ehdottanut, että 87 § hyväksyttäisiin V vastalauseen mukaisesti ja että sen seurauksena 90 § kumottaisiin, jolloin johtolause hyväksyttäisiin pykälän kumoamista koskevalta osalta V vastalauseen mukaisesti.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Ed. Männistön ehdotuksista äänestetään yhdellä kertaa.

Menettelytapa hyväksytään.

Äänestys ja päätös:

Mietintö, jossa ei ole 87 §:ää, "jaa", ed. Männistön ehdotukset "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 133 jaa- ja 16 ei-ääntä; poissa 50. (Koneään. 24)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

Voimaantulo- ja soveltamissäännös, johtolause ja nimike hyväksytään keskustelutta.

Toisen lakiehdotuksen 3 ja 8 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike sekä kolmannen lakiehdotuksen 1—9 §, 1 luvun otsikko, 10—16 §, 2 luvun otsikko, 17—22 §, 3 luvun otsikko, 23—27 §, 4 luvun otsikko, 28—33 §, 5 luvun otsikko, johtolause ja nimike hyväksytään keskustelutta.

Eduskunta yhtyy suuren valiokunnan ehdotukseen lakialoitteisiin sisältyvien lakiehdotusten hylkäämisestä.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

2) Valtioneuvoston päätös 21 päivältä joulukuuta 1989 kananmunien haudontojen rajoittamisesta

Ainoa käsittely
Sanottu päätös (VNP n:o 6/1989 vp.)
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 2

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö n:o 2.

Keskustelua ei synny.

Mietintö hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

3) Hallituksen esitys n:o 15 riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi

Valiokuntaan lähettäminen

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään lakivaliokuntaan.

Tämän asian yhteydessä sallitaan keskustelu myös päiväjärjestyksen 4) asiasta.

Keskustelu:

Oikeusministeri Halonen: Rouva puhemies! Käsiteltävänä olevat hallituksen esitykset ovat osa alioikeusuudistusta. Eduskuntahan on jo vuonna 1987 hyväksynyt alioikeuksien yhtenäistämistä koskevat lait. Tähän suureen alioikeusuudistukseen on tullut lisää osia. Nyt käsiteltävänä oleva esitys laiksi oikeudenkäymiskaaren sekä eräiden muiden lakien tiedoksiantoa riita-asioissa koskevien säännösten muuttamisesta, joka on seuraavana kohtana, liittyy myös käsiteltävänä olevaan asiaan. Samoin siihen tulee liittymään esitys turvaamistointa koskevien säännösten uudistamisesta sekä esitys pöytäkirjaa ja tuomioita koskevien säännösten uudistamisesta riita-asioissa.

Rouva puhemies! Oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisella pyritään parantamaan tuomioistuinten mahdollisuuksia ratkaista asia oikein ja antaa siitä hyvin perusteltu tuomio. Säännösten modernisoinnilla ja yksinkertaistamisella pyritään siihen, että alioikeudet pystyisivät nykyistä tehokkaammin suuntaamaan myös voimavaransa laajojen ja oikeudellisesti vaikeiden asioiden käsittelemiseen. Sen sijaan riidattomat asiat voitaisiin tuomioistuimissa käsitellä nykyistä yksinkertaisemmin ja halvemmalla. Näin ollen voi sanoa, että uudistuksen tarkoituksena on liittyä siihen hallinnon ja suomalaisen yhteiskunnan kokonaisuudistustavoitteeseen, että me pystyisimme vähemmällä byrokratialla ja suuremmalla oikeusvarmuudella pääsemään asioiden hallintaan.

Rouva puhemies! En ryhdy yksityiskohtaisesti käsittelemään lakia oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta. Totean vain lyhyesti siitä, että mikäli eduskunta hyväksyy tämän hallituksen esityksen, saadaan paljon kaivattu mahdollisuus riita-asioiden käsittelyn jakamisesta valmisteluun ja pääkäsitelyyn. Tältä osin toivomme, että myös oikeudenkäynnit ajaltaan lyhenisivät ja muodostuisivat näin myös asianosaisille nykyistä helpommiksi ja halvemmiksi.

Tämän asian perusvalmistelu on tehty oikeusministeriön asettamassa työryhmässä. Tämän asian yhteydessä on pyritty myös

käyttämään kaikki se muu asiantuntija-apu hyväksi, jota on ollut saatavissa. Näin ollen tämä yhteistyö on tehty yhdessä alioikeuksien, hovioikeuksien, korkeimman oikeuden sekä Helsingin yliopiston kanssa. Samoin olemme kuulleet Suomen Asianajajaliiton nimeämää edustajaa. Viimeksi mainitun työryhmän ehdotuksesta on myös pyydetty korkeimman oikeuden lausunto. Tältä pohjalta on pyritty löytämään eri osapuolia tyydyttävä ratkaisuehdotus.

Mitä tulee tämän uudistuksen taloudellisiin vaikutuksiin, niin totesin jo, että oikeudenkäymisen ajan lyhenemisellä toivomme olevan osapuolille myönteistä vaikutusta. Yhteiskunnalle sinänsä uskomme, että tästä ei aiheudu kokonaiskustannusten lisäämistä. Sen sijaan eri alioikeusmuotojen yhtenäistäminen ja alioikeuksien toimintojen järjeistäminen aiheuttaa muutoksia alioikeuksien sisäisessä henkilöstörakenteessa. Samalla kun ehdotus merkitsee myös säästöä tuomarityövoiman tarpeessa, työskentelyn järjeistäminen edellyttää, että tuomareiden käytössä on sitten nykyistä enemmän avustavaa henkilökuntaa. Alioikeusuudistuksen kustannusvaikutusten henkilöstöryhmittäinen yksityiskohmainen arvioiminen on kuitenkin mahdollista vasta jäljempänä tulevan käräjäoikeuslain valmistelun yhteydessä.

Rouva puhemies! Tässä hallituksen esityksessä eduskunnalle eli ehdotuksessa laiksi oikeudenkäymiskaaren sekä eräiden muiden lakien tiedoksiantoa riita-asioissa koskevien säännösten muuttamisesta on kysymys pitkälti myös samojen yhteiskunnallisten tavoitteitten toteuttamisesta, joita edellä toin esille. En myöskään tässä yhteydessä asian ollessa vasta lähete keskustelussa puutu yksityiskohtiin, mutta omalta puoleltani toivon sitä, että tiedoksiantomenettely, jossa kantajan vastuu nyt siirtyy haasteen osalta tuomioistuinlaitoksen puolelle, voisi omalta osaltaan mahdollistaa myös aikaisempaa tehokkaamman ja modernimman lainkäytön.

Rouva puhemies! Oikeusministeriön tiedossa on varsin hyvin se, että eduskunta on saanut käsiteltäväkseen varsin paljon laajamittaisia hallituksen esityksiä nimenomaan oikeusministeriön taholta. Me toivomme omalta osaltamme, että nyt hallituksen eduskunnalle antamat esitykset voisivat ajoissa valmistua vielä tämän eduskunnan aikana ja näin varmistaa sen, että tuomioistuinlaitok-

sessä päästäisiin kauan odotettuun uudistukseen.

Ed. Joutsensaari: Rouva puhemies! On syytä esittää tältä paikalta hyvin kunnioittava kiitos oikeusministerille siitä, että me olemme saaneet tämän lakiehdotuksen eduskunnan käsiteltäväksi. Itse varsin kauan alioikeustyötä tehneenä voin yhtyä mielihyvin kaikkeen siihen, mitä oikeusministeri esitti niistä vuodelta 1734 peräisin olevan lain tuomista epäkäytännöllisyyksistä, joita tänä päivänä tuomioistuimissa on. On syytä toivoa ja odottaa, että tämä lakiehdotus tulee täällä hyvin asiallisesti ja ripeästi käsitellyksi ja tulee voimaan mahdollisimman pian.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! En ollut tilaisuudessa kuuntelemaan ministeri Halosen puheenvuoroa tämän lain esittelystä, mutta sikäli kuin olen kansilehteä selaillut ja ennakkoonkin tiesin vähän tämän lain tulevasta sisällöstä, niin kerrankin täytyy oikeusministeriön suuntaan antaa kiitoksia. Harvemmin minä niitä sinne annan.

Todennäköisesti tämän lain myötä myös pystytään jonkin verran jarruttelemaan asianajajien rahankeruuta siinä mielessä, että nykyisinhän oikeuskäytännössä katsotaan aivan kohtuulliseksi, vaikka asia voitaisiin päättää heti alkuvaiheessakin, antaa muutama kerta lykkäystä, että asianajajatkin pääsisivät leipäänsä kiinni. Kun tämä uudistus tulee ja siinä on nämä valmisteluvaiheet, niin on todennäköistä, että myös tästä ongelmasta päästään ja se ikuinen lykkäysten antaminen ei tule tavaksi, vaan päätös saadaan asiassa silloin, kun se on todella päätettävissä.

Samaa systeemiä on hyvä tulevaisuudessa edistää myös rikosprosessin puolella, joka on samanlainen rahankeruusysteemi. Tosin osaksi se on nykyisin ollut rikostutkinnankin syytä, koska se ei saa pöytäkirjoja päätösten pohjaksi tarpeeksi aikaisessa vaiheessa valmiiksi, mutta syytä on kyllä myös rikosprosessissa sillä puolella, josta äsken puhuin riita-asia osalta, eli halutaan saada tarpeettomia lykkäyksiä rahankeräyksen vuoksi, ja tämä ruuhkaannuttaa silloin myös tuomioistuimet.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään lakivaliokuntaan.

4) Hallituksen esitys n:o 16 laiksi oikeudenkäymiskaaren sekä eräiden muiden lakien tiedoksiantoa riita-asioissa koskevien säännösten muuttamisesta

lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti lakivaliokuntaan.

5) Hallituksen esitys n:o 17 laiksi maatalouden investointivarausten 4 §:n muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään valtiovainvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Malm: Fru talman! Det lagförslag som regeringen har avgett då det gäller möjligheten att förlänga tidpunkten för bankdepositioner för investeringsreserveringar inom lantbruket är positivt. Jag tycker att regeringen är vär att erkännande för att man har agerat på ett sätt som gör det möjligt för lantbrukarna att fullfölja investeringsreserveringar i enlighet med de planer som ofta finns inom ett lantbruk. Många har gjort sina skattedeklarationer redan i januari månad. Man har beaktat de här investeringsreserveringsmöjligheterna och det skulle ha varit fel om lantbrukarna i fråga inte skulle ha kunnat utnyttja dem på grund av den bankstrejk som upphörde senaste söndag.

Jag hoppas att förslaget går igenom i riksdagen och jag hoppas att regeringen fattar ett beslut som innebär en tidsfrist som gör det möjligt för lantbrukarna att få det kapital som behövs för att göra den här depositionen i fråga. Det är positivt att regeringen har agerat som man har gjort.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään valtiovainvaliokuntaan.

6) Hallituksen esitys n:o 20 laiksi työvoimapolitiisesta aikuiskoulutuksesta

lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti sivistysvaliokuntaan.

7) Ed. P. Lahtisen lakialoite n:o 10 laeiksi kilpailunrajoituksista annetun lain ja liikevaihtoverolain muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään talousvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. P. Lahtinen: Arvoisa puhemies! Vaikka eduskuntasali on näin vajaalukuinen, aion kuitenkin käyttää tämän puheenvuoron, koska kyse on lähete keskustelusta. Koska kyse on melko laajasta lakipaketista, luulen, että puheenvuoroni ei mahdu 15 minuutin sisään, mutta toivon puhemiehen sallivan noin 5 minuutin ylityksen tähän suositukseen. Ehdotukseni koskee kilpailunrajoituslain ja liikevaihtoverolain muuttamista.

Suomessa kauppa ja jalostus elävät aikaa ennen Euroopan yhdyntymisen. Jokainen tietää omasta kokemuksestaan päivittäistavara-kaupan hintojen noudattavan samalla alueella kuin taivaan ihmeestä lähes markalleen yhtä korkeata tasoa. Tuntuu siltä, että kaikki Suomen kauppiat ovat seuranneet vanhan Marxin proletaaria taistelukutsua ja liittyneet yhteen. Hintakilpailua suomalainen porvari pelkää kuin ruttoa. Jos haluat ostaa silmälasit, osta lippu Ruotsin lautalle ja käy ostamassa lasisi Tukholmasta. Sen lisäksi että matkailu avartaa, ei uusia pokia hamuavan tarvitse maksaa tästä lystistä juuri enempää kuin Helsingin keskustan silmälasikaupassa.

Lisää hullunkurisuuksia: Jokainen maksaa päivittäisessä kauppialaskussaan useamman prosentin suurille tukkuliikkeille vähittäiskauppioiden suojelurahaa. Tavaranoastaja maksaa laskutuslisää ja kauppiaan vuokra-

kuluja, joita tukkuliikkeet kuppaaavat kauppiailta näiden liikevaihdon muutosten mukaan. Suomalainen kuluttaja on ostaessaan sokeria kahden suuren jalostajaliikkeen armoilla. Olisi naiivia kuvitella, että Suomen Sokeri ja Lännen Tehtaat kilpailisivat vakavasti sokerin hinnalla.

Elintarvikkeiden hintakilpailulle ei enää ole asiallisia esteitä. Jalostus on kuitenkin sillä tavalla kartellisoitunut, että puheet kilpailusta ovat silkkaa sumutusta. Vähittäiskauppiat toimivat pääosassa tuoteryhmiä neljän merkittävän keskustukkuliikkeen antamalla nuoteilla. Lihanjalostustuotteiden hinnoista määrää lähes suvereenisesti yksi yritysryhmä. Ulkomainen tuonti ei häiritse lihanjalostajien kotoista hintarauhaa. Lainsäätäjäkään ei ole täysin viaton näiden ongelmien syntyisessä. Meidän nykyinen kilpailulainsäädäntömme on kuin vanhasta kansan sutkauksesta: Etsii, etsii, vaan ei soisi löytävänsä.

Esitän seuraavassa eräitä ehdotuksia kilpailunrajoituslain tehostamiseksi ja ehdotuksen liikevaihtoveron poistamiseksi elintarvikkeilta.

Kilpailulainsäädännön osalta tätä lakialoitetta edelsi vuonna 1988 hyväksytty kilpailunrajoituslaki. Mainitusta laista puuttuu kuitenkin sellaiset oikeudet, joiden perusteella kilpailuvirasto tai viime kädessä valtioneuvosto voisi puuttua elinkeinonharjoittajien toimiin, mikäli näillä on kilpailua rajoittavia, vahingollisia vaikutuksia.

Aloitteessa esitetään, että markkinatuomioistuin voisi kuluttajien suojelemiseksi kieltää kilpailun kannalta vahingollisen sopimuksen tai määrätä elinkeinonharjoittajia noudattamaan tasapuolista hinnoittelua elinkeinonharjoittajien välisessä kaupassa. Tällä tavoin voitaisiin suoranaisesti kieltää hintasyrjintä. Tarkoitus ei ole kirjoittaa lakiin uutta hintasäännöstelymekanismia. Ajatus on se, että yksittäisen tuotteen osalta meidän pienillä markkinoillamme yrittäjät seuraavat yhdenmukaista hintalinjaa, joka on kohtuuton tavarain tai palvelun tuotantokustannuksiin nähden. Vanhassa hintasäännöstelysystemissä yrittäjät tai niiden järjestöt hinnoittelivat tavaroitaan valtioneuvoston päätöksentekoa varten, keräsivät keinotekoisia kustannuseriä. Toisin sanoen hinta määriteltiin hallintoa varten ja uusien hinnankorotusten aikaansaamiseksi. Tätä järjestelmää

en havittele takaisin. Kohtuuttomuuksiin on voitava puuttua kuitenkin vastaisuudessaakin.

Esitän, että yksittäisten tuotteiden kohtuuttomiin hintoihin markkinatuomioistumin tulisi voida itse puuttua tai laajamerkityksellisissä tapauksissa antaa asia valtioneuvoston päätettäväksi. Esitän myös, että tämän lakialoitteen hyväksymisen yhteydessä kielletään asetuksella erikseen tukkuliikkeitä perimästä laskutuslisää tavaroista, joita ne eivät ole välittäneet jäsenyrityksilleen. Jos kilpailu tuottaa vahingollisen sopimuksen tai kilpailun vääristymistä, ei pelkkä neuvottelu riitä, vaan niihin on puututtava selkeillä säännöksillä, joiden rikkominen on rangaistavaa.

Aloitteessa esitän myös yrityskauppojen ja muiden yrityshankintojen myötä syntyvää, kilpailua vaarantavaa markkinatilannetta valvottavaksi kilpailuviraston ja valtioneuvoston toimesta. Kilpailuviraston tulisi ensiasteisena viranomaisena tutkia, aiheutuuko yrityshankinnasta merkityksellisiä kielteisiä vaikutuksia kilpailutilanteeseen. Näissä tapauksissa, kun kysymys on yritysostoista, fuusioista tai nurkanvaltauksista, pitäisi ottaa huomioon näiden vaikutus hinnanmuodostukseen, elinkeinoelämän tehokkuuteen, toisten yritysten mahdollisuuteen elinkeinon harjoittamiseen ja tietysti siihen, miten hanke vaikuttaa omistuksen keskittymiseen, ja onko sillä kielteisiä vaikutuksia työllisyytilanteeseen. Sellaisissa tapauksissa, joissa sillä on mainittuja yhteiskunnallisesti kielteisiä vaikutuksia, yrityshankinta voitaisiin tämän lain nojalla kieltää sekä jos sillä on pääasiallisesti haitallisia seurauksia kilpailuvapauden kannalta.

Kuvaava esimerkki tästä löytyy tämän päivän Helsingin Sanomien taloussivulta, jossa käsitellään Suomen metsäteollisuuden toimia kilpailun rajoittamiseksi. Siitä ilmenee, että kilpailuvirasto sai Suomen kartonkiteollisuuden toimialayhdistyksen luopumaan pientä yritystä syrjivästä alennuspolitiikasta. Ruoveteläinen alan yrityksiin nähden pieni yrittäjä toi kotimaan myyntiä varten ulkomaista raaka-ainetta. Harjoittamansa Neuvosto-kaupan vuoksi yrittäjä oli kuitenkin pakotettu käyttämään tuotannossaan myös kotimaista raaka-ainetta. Lopetukseen ruoveteläisen yrittäjän kartongintuonnin Suomen kartonkiteollisuuden toi-

mialayhdistys nosti kotimaisen kartongin hintaa 12 prosentilla, mutta antoi kaikille suurasiakkaille saman suuruisen alennuksen. Tuloksena oli, että ruoveteläisen yrittäjän olisi pitänyt lopettaa raaka-aineen tuonti, jotta sen kartongin käyttö olisi riittänyt paljousalennukseen.

Kilpailuviraston käynnistämien keskustelujen jälkeen kartonkiteollisuuden toimialayhdistys ilmoitti luopuvansa 1. tammikuuta 1990 alkaen alennusjärjestelmästä. Kilpailuvirasto ehätti jo riemastua suuresta voitosta ja markkinoi ratkaisua urauurtavana ennakkotapauksena määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen syrjinnästä alennuspolitiikassa.

Tarina ei kuitenkaan päättynyt tähän. Joulukuussa Tampella osti ruoveteläisen pakkausyrityksen, joka valmisti juuri samanlaisia pakkauksia kuin alan markkinajohtaja Tampella. Jutun lopputuloksena kilpailuvirasto ei voinut kuin pahoitella, että Suomessa ei ole lainsäädäntöä, jolla voitaisiin kontrolloida kilpailua rajoittavia yrityskauppoja. Sellainen lainsäädäntö on Euroopan yhteisössä ja Yhdysvalloissa. Myös Ruotsissa valvotaan yrityskauppoja.

Mikäli esimerkiksi Suomen puunjalostusteollisuudessa tapahtuisi merkittäviä omistuksen keskittymisiä ja puuraaka-aineen ostajat olisivat yhä enemmän yksissä käsissä, tällaisella yrityshankinnalla olisi myös suora vaikutuksensa puun hintasuhteisiin eli puun tuottajien asemaan. Samanaikaisesti kuvitteellinen esimerkki paljastaa sen, että puunjalostuksen lopputuotteet saisivat kotimarkkinoilla sellaisen hinnan kuin uusi omistusr ryhmä katsoisi itselleen edulliseksi, ilman että tähän vaikuttaisi kotimainen kilpailutilanne. Tästä kärsisivät tuotteiden ostajat.

Arvoisa puhemies! Suomessa ei ole yrityshankintojen, fuusiosopimusten, yrityskauppojen, niitä koskevien osakekauppojen sekä liiketoiminnan hankintaa koskevaa valvontaa. Suomessa vapaa kilpailu ymmärretään siten, että valtio ei pääsääntöisesti saa puuttua elinkeinon harjoittajien ja heidän järjestöjensä kilpailua rajoittaviin sopimuksiin. Useimmissa markkinatalousmaissa vapaa kilpailu ymmärretään toisin. Sillä tarkoitetaan julkisen vallan velvollisuutta puuttua lähes kaikkiin kilpailunrajoituksiin. Euroopan yhteisö EY edellyttää myös kilpailun esteiden poistamista.

Yhdentyminen Euroopassa muuttaa markkinatilannetta. Länsi-Euroopan alueella pelätään jo nyt sitä, että fuusioituneet suuryritykset estävät vapaan kilpailun ja muodostavat hintakartelleja, jolloin hinnanmuodostus ei pohjaudu tuotteen todelliseen hinnanmuodostukseen. Suomen on syytä varautua yhdentymisen vaikutuksiin ja vahvistettava omaa lainsäädäntöään. Pahimmillaan kartellisoituminen johtaa monopolihinnoitteluun ja pääomien keskittymiseen sekä taloudellisen vallan haitalliseen kasautumiseen. Tämän arvioinnin tulee laajamerkityksellisissä tapauksissa kuulua valtion poliittisen tason johdolle, valtioneuvostolle sekä eduskunnalle.

Voimassa olevan lain perustelujen mukaan terveenä taloudellisena kilpailuna ei pidetä sellaista kilpailua, joka ilmenee pyrkimyksenä tuhota kilpailijan toimintaedellytykset tai pyrkimyksenä hankkia kilpailuetu pelkästään keinotekoisella markkinoinnilla. Yrityshankintaan, jolla voidaan tarkoittaa nimenomaista yrityskauppasopimusta tai toisen yrityksen valtausta tai muuta, ei sovitua omistusoikeuden saamista, saattaa yksittäistapauksellisesti liittyä piirteitä, jotka tulisi kilpailua rajoittavina voida kieltää viranomaisten harkinnan mukaan.

Vuonna 1988 hyväksyttyyn kilpailunrajoituslakiin ei otettu nimenomaisia säännöksiä yrityshankintaan puuttumisesta, mitä tässä lakialoitteessa esitetään lain tavoitteiden toteuttamiseksi. Lisäksi nykyinen lainsäädäntö jätti näyttövelvollisuuden kiellettyjen kilpailunrajoitusten osalta edelleen kilpailuviranomaiselle, kun tässä lakialoitteessa tämä velvoite siirrettäisiin elinkeinon harjoittajalle.

Kaikkein vakavin puute nykyisessä lainsäädännössämme on riittävän tehokkaan virkamiesreaktion puuttuminen silloin, kun hinnanmuodostus yksittäisessä tapauksessa on olemassa oleviin tavarain, palvelun tai hyödykkeen tuotantokustannuksiin nähden kohtuuton ja milloin kyse ei ole suoranaisesti sovitusta kilpailunrajoituksesta.

Hintajohtajuuteen perustuvasta rakenteellisesta vääristymästä voidaan pitää esimerkkinä tilannetta, jossa on jokin ulkomainen yritys, jolla omien kansallisten yhteyksiensä kautta olisi mahdollisuus alhaisempiin tuotteiden hintoihin Suomessa, mutta joka uuteena yrityksenä sopeutuu nopeasti Suomen

pienien markkinoiden korkealle vakiintuneeseen hintatasoon. Kilpailua ei synny, koska siihen ei ole pakkoa.

Hallituksen esityksessä n:o 148/1987 vp. todettiin, että tämän lainsäädännön uudistamisen lähtökohtana tulee olla kilpailunrajoitukset periaatteessa torjuva asenne, johon ei kuitenkaan liity kilpailunrajoitusten valvontaa tai sanktioita. Hallituspuolueet hyväksyivät siis edelleen pääsäännöksi ns. väärinkäytöperiaatteen, joten kilpailunrajoituksiin puututaan vain silloin, kun niillä on vahingollisia vaikutuksia. Kiellettyjä ovat vain määrähintajärjestelmä ja tarjouskartellit. Tämä estää sen, ettei seuraavalta myyntiportaalta saa vaatia sitä, ettei aliteta jotain tiettyä hintaa.

Esitän tässä lakialoitteessa, että elinkeinon harjoittaja ei saa asettaa seuraavalle myyntiportaalle ohjeellista hintaa, vastiketta tai sen määräytymisperustetta eikä muita ohjeellisinakaan pidettäviä hintalistoja. Esitän lakiehdotuksessa uutta säännöstä, jolla kielletään elinkeinon ja ammatin harjoittajien järjestöjä julkaisemasta tai sopimasta tavaroiden ja palveluiden ohjeellista hintaa kilpailunrajoitusten haitallisten vaikutusten estämiseksi. Näillä ohjehintalistoilta on hintatasoa korottava vaikutus, koska ne omaksutaan tuotteiden ja palveluiden vähimmäishinnoiksi.

Tällaisia hintajohtajia vastaan ei ole oikein kukaan valmis käymään oikeudenkäynteihin, koska niiden taloudellinen mahti on paljon suurempi kuin tuotteita tai palveluita myyville yrityksillä. Tällainen tilanne ei houkuttele yrityksiä vapaaseen hintakilpailuun.

Lain tärkeimpänä tavoitteena on oltava kuluttajien etu ja sen suojaaminen. Tämä edellyttää kilpailuasiamiehelle, markkinatuomioistuimelle ja valtiovallalle suoranaista toimintavelvoitetta, kun voimassa oleva laki antaa mahdollisuuden puuttua kilpailun esteisiin vain silloin, jos hintakilpailuun ryhtyneeltä elinkeinon harjoittajien ryhmä alkaa vaatia sopimussakkoa. Tätä sakkoa ei tuomioistuimessa saada hyväksyä.

Kertaan lyhyesti esitykseni pääkohdat:

1. Kilpailuvirasto tai valtioneuvosto edellytetään puuttumaan epäterveeseen kilpailuun joko kieltämällä soveltamasta tällaista kilpailunrajoitusta tai määräämällä elinkeinon harjoittaja noudattamaan tasapuolista hinnoittelua elinkeinon harjoittajien välisessä kaupassa.

2. Mikäli haitallinen kilpailunrajoitus ilmenee yksittäisten tuotteiden kohtuuttomana hintana, tulisi markkinatuomioistuimen itse puuttua tähän kiellolla tai hinnoittelumääräyksellä tai siirtää asian päättäminen valtioneuvostolle.

3. Tukku liikkeitä kielletään perimästä lasutuslisää tuotteista, joita ne eivät ole välittäneet jäsenyrityksilleen.

4. Säännösten rikkominen on rangaistavaa.

5. Estetään yrityskaupat, fuusiot, yrityshankinnat ja osakekaupat, jos niillä on yhteiskunnallisesti haitallisia seuraamuksia, kuten ne estävät vapaan kilpailun, vaikuttavat hinnanmuodostukseen, elinkeinoelämän tehokkuuteen, omistuksen haitalliseen keskittymiseen, toisten yritysten mahdollisuuteen harjoittaa yritystoimintaa tai niillä on kielteinen vaikutus työllisyyteen.

6. Elinkeinoon harjoittajalle määrätään velvoite selvittää se, ettei kyseisillä toimilla ole yritystoiminnalle kielteisiä vaikutuksia.

7. Elinkeinoon harjoittaja ei saa asettaa seuraavalle myyntiportaalle ohjeellista hintaa, vastiketta tai sen määräytymisperustetta eikä muita ohjeellisinakaan pidettäviä hintalistoja.

8. Lakiehdotuksen tärkeimpänä tavoitteena on kuluttajien etu ja sen suojaaminen. Tämä edellyttää kilpailuvirastolle, markkinatuomioistuimelle ja valtiovallalle suoranaista toimintavelvoitetta.

Arvoisa puhemies! Liikevaihtoveron osalta puututaan peruselintarvikkeiden kohtuuttomiin hintoihin. Pääosin elintarvikkeiden hinnanmuodostus tapahtuu jakelu- ja tukkuportaassa, ei niinkään tuottajien tai myyntiportaasta toimesta. Lakiehdotuksessa on lueteltu ne peruselintarvikkeet ja niiden jalostetut tuotteet, joiden osalta esitetään liikevaihtoveron poistamista, kuitenkin siten, ettei alkutuotevähennyksiä koskeviin valtion subventioihin puututa alentavasti. Luettelon mukaan näiltä elintarvikkeilta poistetaan liikevaihtovero siten, että uusi hinnanmuodostus tulee kuluttajan eduksi myyntiportaassa. Verottomuus koskee maahantuontia ja myyntiä.

Suomen Kuluttajaliitto ry:n elinkeinopoliittisessa ohjelmassa todetaan, että viimeisten Oecd-selvitysten mukaan, joista valuuttakurssimuutokset on eliminoitu, siitä elintarvikekorista, josta kuluttaja Suomessa mak-

saa 100 markkaa, maksaa Ranskassa kansalainen 65 markkaa, Saksan liittotasavallassa 62 markkaa, Isossa-Britanniassa 55 markkaa, Ruotsissa 98 markkaa ja Tanskassa 78 markkaa. Tämä jo osoittaa sen, että keskustelumme vuosien mittaan Suomen korkeista elintarvikehinnoista ei ole virheellinen, vaan sillä on totuuspohja. Maassamme ruuan hinta on kansainvälisesti vertailtuna hyvin korkealla tasolla. Kaikkein eniten korkeasta hintatasosta kärsivät pienituloiset ja lapsiperheet, hehän käyttävät tuloistaan 23 prosenttia ravintoon, kun suurituloiset käyttävät noin 17 prosenttia.

Elintarviketuotannossa tulee huomio kohdistaa edelleen tuotteiden hyvään laatuun, kohtuulliseen hintatasoon, monipuoliseen valikoimaan. Keskeistä on myös elintarvikkeiden saatavuuden varmistaminen kaikkina aikoina. Elintarvikkeiden tuotannon tehokkuutta voidaan lisätä parantamalla kilpailun edellytyksiä ja poistamalla yritysten kilpailua haittaavia kilpailun esteitä. Mikäli ylihinnoittelua ei voida poistaa näillä toimenpiteillä, on julkisen vallan puututtava yritysten harjoittamaan hinnoitteluun. Julkisen vallan on poistettava sellaiset kilpailun esteet, jotka estävät elintarvikkeiden oikean hinnanmuodostuksen ja näin vaikuttaisivat alentavasti kuluttajahintatasoon. Kansainvälisen yhtentymisen myötä ja kaupan vapautuessa sen tulee johtaa kuluttajan kannalta lisääntyviin valintamahdollisuuksiin ja nykyistä edullisempiin hintoihin. Tuotannon ja kaupan välille on luotava sellaiset rakenteet, jotka mahdollisimman vähän aiheuttavat hintapaineita ja ovat yksinkertaisesti toteutettavissa.

Arvoisa puhemies! Lakiehdotuksessa on lueteltu ne peruselintarvikkeet ja niiden jalostetut tuotteet, joiden osalta liikevaihtoveron poistamista esitetään.

Ed. Andersson: Arvoisa puhemies! Koska ed. Lahtinen näin perinpohjaisesti selosti aloitettua ja sen problematiikkaa, haluan vain todeta, että tämä on kannatettava ja hyvä aloite. Kun puolitoista vuotta sitten tehtiin hinta- ja kilpailulainsäädäntöä, jo todettiin, että se on aivan hampaaton ja sillä ei pystytä valvomaan esimerkiksi monopolien ja kartellien muodostumisia ja puutumaan nouseviin hintoihin. Ymmärrän hyvin, että täällä on niitäkin, jotka ovat monopolihinnoilla ryöstävien puolella. Luulisi

kuitenkin, että useimmat ihmiset haluavat juuri tämän tyyppistä lakia, mitä ed. Lahtinen esitti.

Tärkeä kohta lakialoitteessa on yrityskauppojen valvonta niin, ettei pääse syntymään kaikkea hallitsevia yhtiöitä. Yrityskauppojen ja fuusioiden valvontahan puuttuu nyt meiltä lähes kokonaan.

Lopuksi haluan vielä todeta, että aloitteen käsittelyllä ja laiksi säätämällä täytettäisiin suuri osa kuluttajajärjestöjen toiveista. Kuluttajat ja kuluttajajärjestöthän jätettiin aivan paitsioon ja sivuun silloin, kun uutta kilpailulainsäädäntöä säädettiin tässä talossa. Ei meidän eduskunnassa kannata odottaa sitä, minkälaisia kompromisseja hallitus tekee elinkeinoelämän kanssa, kuten silloin tehtiin, vaan kannattaa tehdä tämän tyyppisiä toimenpiteitä, joita aloitteessa ehdotetaan.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään talousvaliokuntaan.

8) Ed. Helteen ym. lakialoite n:o 11 laiksi asuntotuotantolain 15 f §:n muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetäisiin toiseen lakivaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Seppänen: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että asia pantaisiin pöydälle ensi viikon tiistaina pidettävään täysistuntoon.

Ensimmäinen varapuhemies: Koska asiaa ei ole yksimielisesti päätetty lähettää valiokuntaan, on asia jäävä pöydälle. Kehotan seuraavia puhujia käyttämään puheenvuoron pöydällepanon ajasta.

Ed. Apukka: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Seppäsen ehdotusta.

Keskustelu pöydällepanosta julistetaan päättyneeksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Seppänen ehdottanut, että asia pantaisiin pöydälle ensi tiistain täysistuntoon.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Ed. Seppäsen ehdotus hyväksytään ja asia pannaan pöydälle ensi tiistain täysistuntoon.

9) Ed. Laineen ym. lakialoite n:o 12 laiksi indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Valiokuntaan lähettäminen

Ensimmäinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään valtiovainvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. Laine: Rouva puhemies! Ennen kuin sanon muutaman sanan lähetekeskustelumielessä nyt esillä olevasta aloitteesta, haluan todeta, että kansanedustaja P. Lahtisen äsken esittelemä aloite mielestäni on tavattoman tärkeä ja merkityksellinen ja toivon sille myötätuulta eduskunnassa.

Se aloite, josta nyt puhun, koskee indeksiehdon soveltamista. Suomessa on vastikään päättynyt pankkialan työtaistelu. Olen siinä käsityksessä, että jos Suomessa olisi sallittu indeksiehdon soveltaminen myös muissa sopimuksissa kuin viime tuporatkaisun mukaisissa, pankkialan työtaistelu olisi saattanut päättyä huomattavasti aikaisemmin. Niin kuin kaikki tiedämme, Suomessa voimassa olevan indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain mukaan indeksiehtoa ei saa soveltaa työ-, toimi- tai virkaehtosopimuksiin, ellei sitten tehdä sellaisia poikkeuksia kuin viime aikoina eräiltä osin on tehty. Tällä tavalla estetään siis palkkojen sitominen hintojen, ansioiden ja kustannusten kehitykseen.

Kun voimassa olevaa lakia eduskunnassa aikanaan säädettiin, kommunistit ehdottivat, että indeksiehdon kieltoa ei sovellettaisi palkkoihin, koska arviomme mukaan sen vaikutus on palkkojen ostovoimaa supistava. Me

devan eduskuntaryhmän taholta ehdotimme vastaavaa muutosta myös viime joulukuussa, kun eduskunnassa käsiteltiin voimassa oleviin työehtosopimuksiin liittyvää indeksiehtolakia, ja 19. joulukuuta viime vuonna suoritettua äänestyksessä meidän ehdotuksemme siitä, että indeksiehdon kielto poistetaisiin, hylättiin äänin 157—21. Ellen nyt väärin muista, indeksiehdon käytön rajoituksen poistamisen kannalla olivat demokraattisen vaihtoehdon eduskuntaryhmän jäsenet, SKDL:n eduskuntaryhmän jäsenet, ed. Heikki Rinne sosialidemokraattisesta ryhmästä, saattoi olla ed. Urpo Leppänen, ja kaksi sosialidemokraattista kansanedustajaa, Gustafsson ja Lindroos, äänestivät tyhjää.

Indeksiehdon kieltoa on viime vuosina toistuvasti käytetty työntekijöiden ja ammattiyhdistysliikkeen sopimusvapauden rajoittamiseen sallimalla, kuten edellä totesin, indeksiehto vain tiettyihin sopimuksiin, jotka noudattavat työnantajien ja hallituksen tahdosta solmittujen keskitettyjen tulopoliittisten ratkaisujen linjaa tai sitten valtakunnansovittelijan suosituksen linjaa. Viimeksi vaadittiin ammatillisten keskusjärjestöjen vastaukset tulopoliittisen sovitteijan eli valtakunnansovittelijan välitysesitykseen niin nopeasti, että ammattiliitoille ei jäänyt mahdollisuuksia edes alistaa asiaa jäsenäänestyksiin, ja näin rikottiin demokratian käytön mahdollisuuksia. Tässä yhteydessä kannattaa palauttaa vielä muistiin, miten hallitus runttasi eduskunnassa läpi tunnetut keppilait, joilla pyrittiin myös vaikuttamaan ja vaikutettiin työehtosopimusratkaisujen sisältöön.

Demokraattisen vaihtoehdon eduskuntaryhmä ei voi hyväksyä sitä, että hallitus ja eduskunta käyttävät indeksiehtolakia pakotuksen ja kiristyksen välineenä työläisiä ja toimihenkilöitä vastaan. Siksi me olemme aiemmin ehdottaneet indeksiehdon käyttöä koskevaa lakia muutettavaksi, mutta kun aiemmat ehdotuksemme ovat tulleet hylätyiksi, me emme ole luopuneet tästä ajatuksestamme. Pidämme edelleen välttämättömänä indeksiehdon käytön rajoittamista koskevien säännösten muuttamista siten, ettei niitä voida käyttää ammattiyhdistysliikkeen sopimusvapauden rajoittamiseen ja palkan ostovoiman turvaamisesta käytävän kamppailun heikentämiseen.

Siksi me olemme tehneet nyt esillä olevan lakialoitteen n:o 12, jossa ehdotamme, että

indeksiehtoa koskeva kielto poistettaisiin mm. palkkaa, eläkettä, elatusta ja elinkorkoa koskevien sitoumusten ja sopimusten osalta. Toivomme luonnollisesti eduskunnan nopeasti käsittelevän tämän lakialoitteen ja näin aikanaan sitten antavan ammattiyhdistysliikkeen jäsenkunnalle mahdollisuuden vapaasti ratkaista kysymykset suhtautumisesta työ- ja virkaehtosopimuksiin.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään valtiovarainvaliokuntaan.

Lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti

sosiaalivaliokuntaan

10) Ed. Alarannan ym. lakialoite n:o 13 laiksi maatalousyrittäjän lomituspalveluista annetun lain 9 a §:n muuttamisesta

lakivaliokuntaan

11) Ed. Pohjolan ym. lakialoite n:o 14 laiksi rikoslain 23 luvun 2 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava varsinainen täysistunto on ensi perjantaina kello 13. Valtioneuvoston kyselytunti on ensi torstaina kello 16.30.

Täysistunto lopetetaan kello 17.55.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Erkki Ketola

